

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2017

Marcela Pavlová

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra sociologie

Dětství a dětská socializace v MŠ

Bakalářská práce

Autor: Marcela Pavlová
Studijní program: B6703 Sociologie
Studijní obor: Sociologie obecná a empirická
Forma studia: prezenční
Vedoucí práce: PhDr. Michal Tošner, Ph.D.

Hradec Králové, 2017

Zadání bakalářské práce

Autor:	Marcela Pavlová
Studium:	F14BP0123
Studijní program:	B6703 Sociologie
Studijní obor:	Sociologie obecná a empirická
Název bakalářské práce:	Dětství a dětská socializace v MŠ
Název bakalářské práce AJ:	Childhood and children's socialization in Kindergarten

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Studentka se ve své bakalářské práci zaměří na socializaci dětí v MŠ, přičemž základem jejího výzkumu budou rozhovory s učitelkami MŠ a pozorování dětí při dílčích činnostech. Cílem výzkumu je zachycení procesu socializace dětí v MŠ, zjištění, jaké oblasti dovedností jsou koncepčně rozvíjeny a jaké jsou používány metody a postupy této socializace. Dále se zaměří na spontánní socializaci a její reflexi pedagogů MŠ. Sociologický průzkum socializačního procesu bude vztažen k uchopení socializace vývojevou psychologií. Zřetel bude brán též na historické proměny pojetí dětství a výchovy v raném dětství.

Bláha, A. I. 1927. Sociologie dětství. Brno: Ústřední spolek jednot učitelkých na Moravě. Jedlička, R. a kol. 2015. Poruchy socializace u dětí a dospívajících. Praha: Grada. Vágnerová, M. 2012. Vývojová psychologie-dětství a dospívání. Praha: Karolinum. Locke, J. 1984. O výchově. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. Komenský, J. A. 1972. Informatorium školy mateřské. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. Disman, M. 2002. Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum.

Garantující pracoviště:	Katedra sociologie, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	PhDr. Michal Tošner, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce PhDr. Michala Tošnera, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne .....

Podpis.....

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce PhDr. Michalu Tošnerovi Ph.D., za odborné vedení práce, dále bych chtěla poděkovat své rodině za podporu při studiu a v neposlední řadě také respondentům, díky kterým mohla být tato práce uskutečněna.

Anotace

Pavlová, Marcela. 2017. *Dětství a dětská socializace v MŠ*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové. 61 s. Bakalářská práce.

Výzkumná bakalářská práce se zabývá procesem socializace v mateřských školách. Práce se zaměří na průběh socializačního procesu metodou rozhovoru s učitelkami mateřských škol a pozorování řízených činností dětí. Cílem výzkumu je zachycení procesu socializace dětí v MŠ, zjištění, jaké oblasti dovedností jsou koncepčně rozvíjeny a jaké jsou používány metody a postupy této socializace. Dále se práce zaměřuje na spontánní socializaci a její reflexi pedagogy MŠ. Sociologický průzkum socializačního procesu bude vztažen k uchopení socializace vývojovou psychologií. Zřetel bude brán též na historické proměny pojetí dětství a výchovy v raném dětství.

Klíčová slova: Socializace, dětství, dítě, identita, výchova, gender

Annotation

Pavlová, Marcela. 2017. *Childhood and children's socialization in Kindergarten*. Hradec Králové: Philosophical faculty, University of Hradec Králové. 61 pp. Bachelor Degree Thesis.

This thesis deals with a process of the socialization in kindergartens. It focuses on going of socialization process by interview with teachers from kindergarten and observation of controlled children's activities. The aim is to capture the socialization process of children in kindergartens, to detect which skills are conceptually developer and methods and procedures are used during this socialization. This thesis also focuses on spontaneous socialization and its reflection by educationalist of kindergartens. Sociological research of socialization process will be linked to grab socialization developmental psychology. Consideration will be given also to the historic changes in the concept of childhood and education in early childhood.

Keywords: Socialization, childhood, children, identity, upbringing, gender

Obsah

Úvod.....	11
1 Cíle a metodika práce	13
2 Základní pojmy	14
2.1 Socializace.....	14
2.2 Identita.....	15
2.3 Sociologie dětství	16
3 Vývojová psychologie předškolního dítěte.....	18
3.1 Rozvoj motoriky dítěte.....	19
3.2 Vývoj myšlení	19
3.3 Vývoj sociálních rolí a postojů	20
3.4 Vývoj vůle	21
3.5 Rozvoj sociálních dovedností	21
4 Socializace dítěte	22
5 Problémy socializačního procesu.....	24
6 Denní režim dítěte v MŠ	26
7 Komunikace dětí	28
8 Prosociální činnosti v MŠ	31
8.1 Prosociální chování	31
9 Hra jako socializační prostředek.....	33

10	Předškolní pedagogika současná a minulé	35
10.1	Předškolní pedagogika v minulosti	35
10.2	Předškolní pedagogika od 20. století.....	36
11	Mateřská škola jako instituce.....	37
11.1	Mateřská škola jako výchovná a socializační instituce	37
11.2	Cíle mateřské školy	37
11.3	Vzdělávací směrnice.....	38
12	Metody vzdělávání a formy vyučování	39
13	Genderové podmíněnosti v socializačním procesu.....	40
13.1	Gender	40
14	Empirická část.....	43
14.1	Metodologie.....	43
14.2	Zdůvodnění výzkumu	43
14.3	Kvalitativní výzkum	44
15	Charakteristika předškolního zařízení	46
15.1	Výsledky rozhovorů	47
15.2	Výběr respondentů.....	47
15.3	Pohled na socializaci dětí učitelkami MŠ.....	47
15.4	Metody prosociálních činností v mš.....	48
15.5	Socializace dítěte v MŠ a v domácím prostředí	49

15.6	Vývoj socializace dle vývoje dítěte	50
15.7	Genderové podmíněnosti v socializaci	51
15.8	Shrnutí analýzy rozhovorů	53
16	Výsledky pozorování	55
16.1	Zájem dětí o činnost	55
16.2	Metody vzdělávání	56
16.3	Cíle vzdělávacích činností	56
16.4	Zvládnutí činností z pohledu věku a genderu	57
17	Pozorování režimu dne MŠ	59
18	Vztahy v MŠ	62
18.1	Vztahy dětí k učitelům	62
18.2	Vztahy s vrstevníky	62
19	Poznámky k dětem	64
20	Komplexní výsledky výzkumu	65
20.1	Vzdělávací metody a činnosti dětí v MŠ	65
20.2	Socializace dítěte v primární a sekundární sféře	66
20.3	Vývoj dítěte a jeho vliv na začlenění do společnosti	67
20.4	Genderové podmínky při vzdělávání a socializaci dítěte	68
	Závěr	69
	Zdroje	70

Přílohy.....	73
Příloha č. 1: otázky k rozhovoru.....	73
Příloha č. 2: Soustava kódů.....	74
Příloha č. 3: Rozhovor č. 1	75
Příloha č. 4: ukázka ze zápisu pozorování.....	84
Příloha č. 5: Obrázky z pozorování	87

Úvod

Tématem bakalářské práce je socializace dětí v mateřských školách. Začleňování dětí do společnosti je um, který by měla ovládat každá kvalifikovaná učitelka mateřské školy. V mateřských školách socializace probíhá téměř v jakékoliv činnosti, ať už je to „jenom“ držení tužky, nebo například učení správným hygienickým návykům. Socializace dětí je důležitou součástí životního standardu, který by měl ovládat každý jedinec moderní společnosti. Přizpůsobení se společnosti se děti učí již od raného věku, vytyčují se různé hranice, např. co se může a co se nesmí, učí se znát určité kulturní zvyklosti a tradice. A to všechno se učí pomocí kladných a záporných hodnocení ostatních lidí. Socializace je věkově podmíněná a také úzce souvisí s vývojovou psychologií.

Je tedy nesporný fakt, že socializace ovlivňuje lidskou každodennost od útlého věku až po stáří. Dětská mysl je ovlivňována tím, co vidí a slyší. V dnešní globalizované společnosti jde o problematický prvek, kde u dětí vládne televize, reklamy, počítač, tablet apod. Toto téma je tedy velmi naléhavé a volá o vyzdvižení ze dna materialismu a necitelnosti. Dítě potřebuje více znát, umět, a prožívat.

Stěžejním důvodem výběru tohoto tématu je, že mi vždy pedagogická a vzdělávací sféra společnosti byla dosti blízká. Nejprve formou mého středního vzdělání pedagogického zaměření, nyní formou pracovní, kdy jsem dostala příležitost pracovat při studiu v mateřské škole jako učitelka. Od ukončení studia na střední škole jsem měla možnost přicházet do styku s dětmi právě v zařízeních mateřských škol, byla jsem svědkem jejich proměny a velmi mě to k této práci inspirovalo. V nedávné době jsem se začala zajímat o socializační proces, a to v době, kdy jsem zpozorovala, že se dítě začíná podobat chováním rodičům či sourozencům. To bylo pro mne jasným důkazem toho, že se dítě nejvíce socializuje v primárních skupinách. Proto, když vidím nedostatky, je pro mě výzvou je napravit.

Tato práce má za cíl zjistit aktuální postavení mateřských škol v socializačním procesu, zkoumat metody a techniky jak mateřská škola napomáhá k sociálnímu vývoji jedince.

Práce je rozdělena do dvou částí. První částí je část teoretického charakteru, která slouží jako opora k části druhé, a to části výzkumné.

1 Cíle a metodika práce

Hlavním cílem práce *Dětství a dětská socializace* je prozkoumat oblast sociálního vývoje dětí v mateřských školách, zjistit, jaké prosociální činnosti jsou v těchto zařízeních zařazovány a také jaké metody vzdělávání jsou v socializačním procesu dle pedagogického personálu mateřské školy nejefektivnější. Práce se zabývá socializací dítěte z pohledu učitelů mateřských škol, například tím, v čem učitelé vidí největší problém v začlenění dítěte do společnosti. Dále práce zkoumá závislost vývojové psychologie na socializaci dítěte, tedy na to, jaký má vývoj dítěte vliv na začlenění do kolektivu lidí a jaké vývojové složky mohou toto začlenění ovlivňovat. V neposlední řadě práce zkoumá i genderové podmínky socializace dítěte, tedy rozdíly mezi dětmi v přijímání společnosti a nátlak na pohlaví dítěte předškolního věku. V rámci pozorování řízených činností dětí dále práce zkoumá zájem dítěte o činnost, metody a cíle vzdělávání a také hodnocení činností.

V empirické části se práce zaměří na výzkum kvalitativního charakteru, tedy na pozorování různých vzdělávacích a prosociálních činností v MŠ a na rozhovory s učitelkami mateřské školy. Práce má charakter případové studie.

Oblastí, která je v bakalářské práci zaznamenána, je mateřská škola, která obsahuje dvě oddělení a tři učitelky MŠ. Ráda bych provedla kvalitativní výzkum, který budu zpracovávat za pomoci techniky rozhovoru, pozorování a rozboru činností. Ve své praktické části vytyčím také zajímavosti a činnosti, které za tuto dobu zpozoruji. Všechny tyto činnosti budu konzultovat s učitelkami mateřské školy v rámci rozboru pozorování.

Bakalářská práce tedy prochází studiem školské organizace v oblasti socializace s dlouhodobějším kvalitativním výzkumem.

V rámci své bakalářské práce jsem navštívila i školení pedagogických pracovníků s tématem *Socializace dítěte v MŠ*, proto v příloze uvádím certifikát z celodenního praktického i teoretického školení.

2 Základní pojmy

2.1 Socializace

Není radno vymezovat tak rozsáhlý pojem, jako je socializace. Je to proces, kdy dochází osvojování si zkušeností a začleňování se do společenského života. Je to průběh lidského života, na který lze pohlédnout z několika pohledů, tj. například pohled sociologický, historický, pedagogický či psychologický. Pojem socializace se propojuje ve všech faktorech lidského bytí a je několik teorií od různých myslitelů, jak socializaci uchopit.

Sociologie výchovy vidí socializaci jako průsečík všeho co člověka obklopuje, ať už se jedná o kulturní, sociální či psychologické podmínky nebo o vnější či vnitřní vlivy, které působí na člověka. Výsledkem působení vlivů na člověka je socializace, ke které dochází díky sociální výchově neboli sociálnímu učení. Z vnějších i vnitřních tlaků na lidskou osobnost vzniká jednání, které vyústí ve vztahy a sociální role člověka. Pokud k socializaci člověka nedochází, může to být důsledkem například disfunkční rodiny či málo podnětného prostředí. Je to ovšem velký problém jak pro danou osobu, tak i pro celou společnost. Socializace je dělena na primární a sekundární. Primární socializace je prvotní působení na jedince, kdy si zpravidla dítě osvojuje základní pravidla a návyky dané rodiny. V tomto období se utváří i vlastní identita a dítě si prochází i obdobím jáství v předškolním věku. Sekundární socializace probíhá po zbytek života pomocí formování okolí. (Havlík a Kot'a, 2002)

Jan Amos Komenský, velký pedagog, se v šesté kapitole ve své *Velké didaktice* zmiňuje o socializaci člověka. Kapitola se nazývá: *Máli se však člověk státi člověkem, musí být vzděláván*. Tento název už sám o sobě vypovídá, že je socializace nesmírně důležitou složkou lidského bytí, a proto mi přichází další důležitý termín na mysl, a tím je sociální učení. Podle Komenského přicházíme na svět neposkvrněni, a pokud chceme něco umět a vědět, musíme se učit. Také ve své knize odkazuje na příběhy vlčích dětí, které byly vychovávány zvířaty, což vedlo k degradaci lidské

bytosti na pouhé zvíře, ale po vtažení těchto dětí do sociálního prostředí došlo k socializaci a následnému polidštění bytosti. (Komenský, 1948)

Socializací se zabývá i známý profesor Zdeněk Helus, který popisuje socializaci jako „*proces utváření a vývoje osobnosti, působením sociálních vlivů a prostředí okolo nás, kterým podléháme.*“ (Helus, 2004, str. 172)

Sociální pedagog a sociolog Blahoslav Kraus vytyčil tři životní dráhy, ve kterých se socializace během života odvíjí:

- Rodinná dráha
- Profesní dráha
- Společenská dráha

Podle něj proces socializace ovlivňují různé činitele. Je to genotyp, aktivita, výchova a prostředí. (Kraus, 2008, str. 64)

Socializaci dělíme na primární a sekundární. Podstatou primární socializace je přejímání chování, návyků a zvyklostí v prostředí, do kterého se narodíme prostřednictvím druhých osob, které nám toto prostředí zprostředkovávají, upravují a pozměňují. Rodina, do které se narodíme, má tedy velmi značný vliv na naši další životní dráhu. Podstatným rozdílem mezi socializací primární a sekundární je, že při primární socializaci je zapotřebí určité emocionality a vztahovosti mezi lidmi. (Berger a Luckmann, 1999)

2.2 Identita

Dalším důležitým termínem, který se váže k socializaci, je termín identita.

Z psychologického hlediska je identita pojetí sebe sama. Je to vlastně utváření názorů na sebe samotného, které vzniká pomocí kladných a záporných hodnocení druhých lidí, kteří na nás působí. Pokud na nás působí kladně, získáváme tak příjemný pocit a sebedůvěru. Při záporném hodnocení víme, že je něco špatně,

a proto se snažíme měnit naše chování. Můžeme tedy říct, že naši identitu tvoří nejen působení vnitřních, ale také působení vnějších vlivů.

Významná česká psycholožka Marie Vágnerová uvádí, že „*dětské sebehodnocení je vzhledem k citové a rozumové nezralosti dětí v předškolním věku zprostředkováno názorem jiných osob.*“ (Vágnerová, 1999, str. 111-112)

Z hlediska sociální identity je identita jevem, který je výsledkem vztahu mezi jedincem a společností. J. Bernard uvádí, že „*sociální identita má označovat příslušnost individua k určitým sociálně definovaným skupinám.*“ (Bernard et al., 2008, str. 121)

Zajímavý názor na lidskou identitu uvádí také Georg Herbert Mead, který zdůraznil dvě fáze vývoje lidského já, z nichž první je vytváření já za pomoci druhých lidí, kteří tvoří zrcadlo pro naše já, a jako druhou fázi uvádí, že já je tvořeno za pomoci jednotlivých nebo skupinových postojů druhého člověka nebo skupiny, ke které daný jedinec náleží (Mead, 2017, str. 88). Naše Já vzniká za pomoci sociálních zkušeností.

2.3 Sociologie dětství

Sociologie chápe dětství jako bezstarostné, hravé období lidského života. Od dvou let dítě prohlubuje svůj vztah s matkou, čemuž se říká prvotní socializace. Dalším krokem k socializaci dítěte je potřeba disciplíny, při které se dítě učí základním pravidlům, ale i návykům, které mu udává rodina či jiné státní zřízení. Třetím aspektem socializace je proniknutí do kolektivu ostatních lidí, v tomto věku především dětí. (Havlík a Kořa, 2002, str. 49-52)

Sociologií dětství se zabýval i spisovatel a doktor Arnošt Bláha, který ve své knize Sociologie dětství popisuje působení vlivů na dítě. Mezi vlivy, které na člověka působí, řadí zejména složku dědičnou neboli vnitřní a prostředí, čímž myslí to, co je bezprostředně okolo nás. Popisuje problematiku různých prostředí, jako je

prostředí fyzické, hygienické, hospodářské, sociální nebo psychické. Těmito prostředími jsou tvořeny dětské identity. (Bláha, 1948)

3 Vývojová psychologie předškolního dítěte

V předškolním věku dítěte dochází ke změnám v jeho vývoji po psychické, sociální i fyzické stránce. Tento vývoj je podmíněný prostředím, ve kterém se dítě nachází. Pokud má dítě dostatek podnětů, které ho stimulují k vývoji, dochází ke zdravému prosociálnímu rozvoji dítěte. Zásadní vliv na dítě v předškolním věku má instituce mateřské školy, která dává dítěti stimuly ze všech okruhů, kterým by si dítě mělo projít v předškolní výchově. Proto byl také zaveden zákon o předškolní výchově, ve kterém je stanovena povinná docházka do MŠ v posledním roce před vstupem do škol a který přijde v platnost od 1. 9. 2017 (dle předpisu 178/2016 Sb.). Právo na předškolní vzdělání mají tedy především děti, které se již připravují do základních škol. (Sagit.cz, 2016)

Dítě v období předškolního věku prochází třemi zásadními mezníky, první z nich je samozřejmě vstup do mateřské školy, který se poté prolíná s dalším z mezníků, kterému se říká období jáství neboli sebeuvědomování. A nakonec třetím mezníkem je výstup z mateřské školy a přechod do školy základní.

Jak už bylo řečeno, se socializací úzce souvisí i vývojová psychologie. Lze to uvést na příkladu řeči. Řeč, jak všichni víme, je velmi důležitý socializační prostředek. Díky řeči se dorozumíváme a komunikujeme. Předáváme si tzv. komuniké. U dítěte se objevují první slova okolo jednoho roku a další ukotvení těchto slov probíhá mezi druhým a třetím rokem. Jde tedy o vývoj socializace společně s vývojem psychologickým. Bez mluvních projevů dospělých by dítě nemohlo mluvit, protože se dítě učí především nápodobou, a k tomu aby se mluvit naučilo je zapotřebí určitý psychický vývoj, zrání dítěte.

Ve vývoji dítěte dochází ke změnám v hrubé a jemné motorice, také ke změně myšlení, ke změně sociálních rolí a postojů atp.

3.1 Rozvoj motoriky dítěte

V předškolní výchově se u dítěte zkvalitňuje pohybová koordinace, od věku tří let umí dítě plynule chodit, dokáže napodobovat různé pohyby podle vzoru. Může se účastnit sportovních a pohybových aktivit. Nejobvyklejší jsou v tomto věku tzv. pohybové hry, při kterých se učí nejen koordinaci těla, ale i sportovnímu duchu a komunikaci s ostatními. Dalším projevem koordinace těla je schopnost sebeobsluhy, kam můžeme zařadit například oblékání, uklízení, použití toalety a další činnosti.

Kromě hrubé motoriky si dítě osvojuje také motoriku jemnou, která je důležitá pro vstup do základní školy. Nejde pouze o psaní a malování, ale o celkový rozvoj, ke kterému je potřeba pracovat s různým materiálem, jako je například plastelína, hlína, kostky, vyšívání atp.

Od tří let se také rozvíjí kresba od čarání až po tvorbu základních tvarů a první postavy. (Mertin a Gillernová, 2010, str. 13-14)

3.2 Vývoj myšlení

Dítě v mateřské škole dělá v mezidobí 3 až 6 let velké pokroky myšlení. Začíná chápat základní matematické úkony, učí se počítat na prstech, ví co je méně a co více. Dítě je egocentrické, zatím se nedokáže orientovat v čase a prostoru. Jeho myšlení je „magické“ a často zaměňuje realitu za pohádky, také se zatím tolik neorientuje v prostoru a čase. (Helus, 2004, str. 202)

V období předškolního věku, dochází také k rozvoji sluchu a zraku, dále pak fantazie a představivosti. Období mezi třetím a šestým rokem je obdobím rozvoje řeči, která je důležitou součástí života i socializačního procesu. Je potřeba, aby dítě mělo dost stimulů k rozvoji řeči, proto se v předškolní výchově nejčastěji používají mluvené prostředky jako báseň, píseň a literatura. Zvětšuje se tak slovní zásoba a nedochází k opožděnému vývoji dítěte. Paměť záměrná se začíná u dítěte objevovat

až kolem pátého roku, pro lepší zapamatování dítě předškolního věku potřebuje spíše příklady nebo příběhy než teoretická tvrzení. (Mertin a Gillernová, 2010 str. 14-16)

3.3 Vývoj sociálních rolí a postojů

V tomto věku prochází dítě obdobím nových sociálních vztahů a postojů, věnuje se zejména hře, při které získává nové spojence a kamarády, také nové sociální role a pozice. Hra je pro dítě důležitou součástí všedního života, nejčastěji si hraje „na někoho“.

Okolo třetího roku prožívá dítě období sebeuvědomění neboli „jáství“. Je to období, kdy si uvědomí samo sebe a začíná mluvit o sobě v první osobě. Dříve používalo osobu třetí.

„Základní vliv na dítě má jeho rodina, učitel, ale také jeho noví kamarádi. Důležitým kritériem zvolení nového kamaráda je pohlaví, většinou děti inklinují k pohlaví stejnému, dále pak vznik přátelství ovlivňuje zevnějšek, zda má kamarád nějaký zajímavý předmět, či zda je dítěti kamarád sympatický a zda je v oblibě.“ (Helus, 2004, str. 203-204)

Ve vývoji sociálních rolí dochází k sebeprosazování dítěte. Své kamarády si vybírá podle libosti a vztahy v tomto období jsou krátkodobého charakteru. Často dochází k hádkám a z dětského pohledu ke křivdám. V mateřské škole vznikají první soupeři a spolupracovníci.

Dítě si také začíná uvědomovat, kým je. „Z počátku se u chlapců a dívek předpokládá, že se ztotožňují s jejich matkami. Nicméně mezi třetím a pátým rokem nastává změna a děti se identifikují s rodičem stejného pohlaví.“ (Bussey, 1999, str. 677)

3.4 Vývoj vůle

Vývoj vůle je jedním z dalších faktorů, který se v předškolním věku mění. Podle Františka Kardinála Tomáška je vůle dětí ovlivňována pudy nebo instinkty. Těmto termínům Tomášek říká „nižší úroveň chtění“. Po této úrovni pak přichází vůle. Pudy podle Tomáška převažují v předškolním věku nad samotnou vůlí. V oblasti chtění se u dětí objevují první zárodky špatných vlastností, jako je neposlušnost, tvrdohlavost, lhavost nebo vzdor. (Tomášek, 1992, str. 34-35)

3.5 Rozvoj sociálních dovedností

V tomto rozvoji jde především o prosociální učení, na které má vliv zejména uspokojení potřeb a pocit jistoty a bezpečí v rodině. Podle všeho děti, které získají pocit bezpečí a lásku v rodině, mají nižší tendenci k asociálnímu chování. Prosociálnímu chování se dítě učí nápodobou a líbivostí svého vzoru. V předškolním věku se u dětí objevuje jak empatie, tak i agresivita, kterou M. Vágnerová rozdělila na:

- Agresivitu jako cíl
- Agresivitu jako prostředek k získání (Vágnerová, 1999, str. 119-121)

4 Socializace dítěte

To, co zvnějšku působí jak na dítě, tak na dospělého jedince, jsou různé sociální vlivy, mezi které patří například lidé okolo nás, primárně rodina, nebo nějaké sociální skupiny. Dále na nás působí různé situace kolem nás, jak politické, tak i kulturní nebo ekonomické, a v neposlední řadě zákony a normy, pro děti pravidla, která se musí dodržovat. Díky socializaci dochází k rozvoji jedince. Pro dítě je u socializace velmi důležitý vzor, kterého se dítě rádo drží a připodobňuje jeho chování, tudíž nápodoba je jedním z mechanismů socializace.

V období předškolního věku může také docházet k regresivnímu napodobování, což znamená, že se dítě přestane dále socializovat a napodobuje například svého mladšího sourozence, protože má strach, aby například nepřišlo o přízeň rodičů, a žárlí. V tomto případě může docházet až k psychosomatickým poruchám dítěte. Dalším ze základních modelů, na který Zdeněk Helus odkazuje, je odreagovávající napodobování podle Alberta Bandury (což je významný psycholog, který se zabývá především behaviorismem a kognitivní psychologií), kdy dítě strádá, neboli prožívá nějakou frustraci, například si nemůže vzít to, co chce, a poté se vzhledne také ve frustrované osobě, která je agresivní, a stává se agresivním dítětem. Neposledně je tu také napodobování kompenzační, tj. když se dítě chce vidět jako model osoby, která vyniká v něčem, v čem samo dítě není úplně úspěšné. Pro dítě je velmi důležitý vzor a příklad, dítě nevnímá to, co říkáme, spíše sleduje to, co děláme. (Helus, 2004, str. 176-177)

Jak již bylo řečeno, prvotním socializačním prostředím je právě rodina. Rodina dává dítěti pocit, že někam patří. Dítě se v rodině někam zařazuje a identifikuje se s ní. Blahoslav Kraus dělí funkce rodiny na:

- Biologicko-reprodukční funkci
- Sociálně ekonomickou funkci
- Ochrannou funkci
- Socializačně výchovnou funkci

- Relaxační funkci
- Emocionální funkci

Pokud v rodině nedochází k dodržování těchto funkcí, může docházet až k asociálnímu jednání dítěte. (Kraus, 2008, str. 81-83)

Pro socializaci dítěte v mateřských školách je zásadní pojem adaptace dítěte do MŠ, neboť pokud dítě nepřijme kolektiv a učitelku mateřské školy, nemůže se začlenit a tedy i socializovat. Komunikace dítěte v MŠ tedy ovlivňuje vztah mezi dítětem a učitelkou a také vztah dítěte a vrstevníka.

5 Problémy socializačního procesu

Velmi mnoho rodin moderní společnosti prochází krizí a změnami fungování. Lze říci, že je vyvoláván na rodinu i na jedince určitý tlak, který vychází ze společenského života moderní doby. Můžeme to pozorovat z několika úhlů, jedním z nich může být finanční krize rodiny při nízkých platech v České republice oproti jiným evropským zemím, při nízkých mateřských a rodičovských příspěvcích od zaměstnavatele či státu. Problémy socializačního procesu mohou započínat právě v období mateřské dovolené, kdy maminka pošle své dvouleté dítě do mateřské školy za vidinou peněz, i když na to dítě není ještě zralé. Bohužel se tento problém stává skutečností dnešní doby čím dál častěji.

Rodina je instituce, která velmi úzce spolupracuje se školním prostředím dítěte, proto je důležitá komunikace a kladný vztah ke vzdělávání dětí. Jsou případy, kdy školské zařízení nahrazuje rodinu ve výchově a vzdělání, ale slouží také jako zázemí, kam dítě přijde, když potřebuje pomoc.

Dalším problémem dnešní doby je také samozřejmě rozvodovost, která je v České republice na velmi vysoké úrovni. Tento jev je jedním z důvodů problémů socializačního procesu. Velmi často se stává, že matka dostane dítě do péče a dítěti chybí ke „zdravé“ socializaci mužský vzor.

Dalšími problémy, které brání k zdravému rozvoji, jsou hádky rodičů před dětmi, nedostatek lásky a bezpečí, konzumní rodina nebo přecitlivělost rodičů.

Největším problémem socializačního procesu v rodině, která je opravdu dysfunkčního charakteru je zanedbávání nebo týrání či zneužívání dítěte, které může vést až k asociálním stavům dítěte. (Havlík a Koř'a, 2002)

Problémy socializace nejsou ale pouze závislé na rodinném prostředí. Dítě prochází svým životem spoustou situací a mnohdy velkým množstvím prostředí, které ho mohou ovlivnit. Existuje mnoho případů, kde dítě brzdí v socializačním

procesu právě vzdělávací zařízení, ve kterém se nachází, příkladem by mohla být například šikana dítěte.

Richard Jedlička a kol. uvádí ve své knize *Poruchy socializace u dětí a dospívajících*, že: „příčiny poruch společenského začleňování, případně i jedincova vadného sebepojetí jsou vždy komplexní. V různé míře se na tomto dění podílejí jak faktory vrozené, biologicky dané, tak negativní vlivy zevního prostředí.“

(Jedlička

et al. 2015, str. 63)

Absence socializace přispívá k neukotvení a nerespektování pravidel, které přispívají k běžnému soužití s ostatními lidmi.

6 Denní režim dítěte v MŠ

Denní režim dítěte v mateřské škole je velmi pestrá záležitost, která je ovlivněna několika faktory. Podstatou denního režimu je opakování rituálů a zvyklostí, které jsou v daném zařízení zařazené. K uchopení denního režimu je potřeba pravidelné docházky dětí do mateřské školy. Děti si na tento režim zvykají od jejich nástupu do MŠ. Pokud dítě prožívá v mateřské škole stabilitu zařízení, ví, co má čekat od učitelů a od činností, cítí jistotu a bezpečí.

Mateřská škola má snahu se co nejvíce podobat rodinnému prostředí tak, aby dítě odcházelo ze zařízení spokojené, vyrovnané a aby se rádo do mateřské školy vracelo.

Svobodová a kol., popisuje celkem devět různých činností, kterými děti v průběhu dne v mateřské škole prochází:

- volná hra,
- řízená činnost,
- stravování,
- odpočinek a hygiena,
- pobyt venku,
- rituály,
- cvičení,
- kroužky,
- nepravidelné činnosti. (Svobodová et al. 2010)

Každá z těchto činností má v mateřské škole své uplatnění a je pro ni standardním obsahem v denním režimu.

Volná hra je spontánní činnost, kde si dítě samo určuje pravidla hry, vymýšlí si hru a pracuje bez zásahu učitelky. Je to činnost, která má pro děti velmi velký

význam, a to zejména v oblasti navazování sociálních vztahů, kdy se děti učí při hře komunikovat, vžívat se do rolí a cítit s ostatními dětmi.

Při řízené činnosti už do hry zasahuje učitelka mateřské školy. Řízená činnost je předem připravená činnost, která by dětem měla něco říci svým obsahem, něco je naučit a sblížovat děti se světem.

Na fungování režimu dne v mateřské škole závisí i dodržování pravidel dětmi. Na vzniku pravidel v mateřských školách se podílejí nejen učitelé, ale i děti. Už tím, že dítě přijme autoritu a dodržuje to, co mu autorita nařídí, je nějakým způsobem socializační proces.

7 Komunikace dětí

Základním kamenem socializace je vývoj řeči a komunikace mezi lidmi. To, že se člověk dorozumí, mu umožňuje bezproblémovější začlenění mezi lidskou masu a společnost. Průcha uvádí tři teorie vývoje řeči:

- *Racionalistický přístup, který vysvětluje osvojení jazyka na základě dědičných dispozic.*
- *Empiristický přístup, který poukazuje na důležitost vlivů z prostředí.*
- *Interakční přístup, který první dva přístupy spojuje a naléhá na spolupráci dědičnosti a sociálního prostředí. (Průcha 2011, str. 25)*

Pro období předškolního věku je vývoj řeči také velmi důležitý. Mezi klíčové kompetence RVP PV řadíme i kompetenci komunikativní, která obsahuje osvojené činnosti, kterými by mělo dítě předškolního věku projít a ukotvit si je, neboť jsou potřebné pro další vývoj a vzdělávání dítěte. (RVP PV, 2017, str. 12)

Mezi tyto dovednosti dle RVP PV řadíme to, že dítě:

- *ovládá řeč, hovoří ve vhodně formulovaných větách, samostatně vyjadřuje své myšlenky, sdělení, otázky i odpovědi, rozumí slyšenému, slovně reaguje a vede smysluplný dialog*
- *dokáže se vyjadřovat a sdělovat své prožitky, pocity a nálady různými prostředky (řečovými, výtvarnými, hudebními, dramatickými apod.)*
- *domlouvá gesty i slovy, rozlišuje některé symboly, rozumí jejich významu i funkci*
- *komunikuje v běžných situacích bez zábran a ostychu s dětmi i s dospělými; chápe, že být komunikativní, vstřícné, iniciativní a aktivní je výhodou,*
- *ovládá dovednosti předcházející čtení a psaní*
- *průběžně rozšiřuje svou slovní zásobu a aktivně ji používá k dokonalejší komunikaci s okolím*

- *dovede využít informativní a komunikativní prostředky, se kterými se běžně setkává (knížky, encyklopedie, počítač, audiovizuální technika, telefon atp.)*
- *ví, že lidé se dorozumívají i jinými jazyky a že je možno se jim učit; má vytvořeny elementární předpoklady k učení se cizímu jazyku*

Mimo jiné Průcha poukazuje také na faktory, které dětský vývoj komunikace provázejí. Řadí mezi ně například *subjekty, situace a sociální a jiné faktory*. Osvojování komunikace může probíhat díky získání zkušeností dětí pomocí kolektivu, navazování nových vztahů, hře dětí, kde se děti musí na všem domlouvat, různým sociálním situacím a také učením, které probíhá zejména v řízené činnosti mateřských škol. (Průcha, 2011)

Velký vliv na komunikaci dítěte má dospělá osoba, která dítěti dává podněty ke komunikaci, příkladu a vzoru. Mimo jiné děti dále komunikují s vrstevníky ve svém kolektivu, který je velmi důležitý pro rozvoj a začlenění dítěte do společenského života.

Základem pro zdravý sociální vývoj je dobrý a kladný vztah mezi vychovatelem a vychovávaným, tedy mezi učitelem a dítětem. Dítě je učitelem formováno a často ho v tomto věku napodobuje. Proto je potřeba, aby si dítě svého učitele vážilo, respektovalo a ctilo.

John Locke ve své knize *O výchově* uvádí, že: *„k náležitému utváření mladého gentlemana je třeba, aby jeho vychovatel byl sám dobře vychován, rozuměl způsobům chování a požadavkům zdvořilosti ve všech situacích, pokud jde o osoby, dobu a místo, a aby uměl držet svého žáka, pokud to dovoluje jeho věk, k jejich stálému sledování.“* (Locke, 1984 str. 133)

Základním kamenem vztahu mezi učitelem a dítětem je autorita učitele, ale také přátelský vztah učitele k dítěti. Pro udržování vztahu je potřeba dodržování pravidel. Učitel opakuje a vysvětluje dítěti, co je potřeba, pravidla a normy, které jsou v MŠ platné. Dítě potřebuje režim dne a pravidla, která se mu musí zdůvodnit,

aby je bylo schopno přijmout. Proto by nejen učitelé, ale i rodiče měli být důslední a stát si za svým názorem.

George Herbert Mead označuje slovo komunikace jako vokální gesto, díky němuž vyvoláváme v sobě reakce, které jsou utvářeny i v jiných lidech, pokud jsou podloženy zkušeností. Díky tomu, co slyšíme, máme sklon reagovat tak, jak reagují druzí lidé. (Mead, 2017, str. 44)

8 Prosociální činnosti v MŠ

8.1 Prosociální chování

Prosociální chování, je takové chování, které je prospěšné jak danému jedinci, tak i společnosti, na rozdíl od disocionálního či asociálního chování, které společnosti neprospívá. Prosociální i socializační činnost je v mateřské škole denní rutinou. Odehrává se ve všech řízených činnostech dětí jak ve výchovném, tak ve vzdělávacím procesu.

Pro prosociální chování je velmi důležité uspokojování základních biologických a fyziologických potřeb. Jedná se zejména o uspokojení v oblasti stravy, pohybu, hygieny, potřeby tepla, světla a čerstvého vzduchu a také identifikace vlastního pohlaví. Mimo jiné také potřeba bezpečí a jistoty, kterou dítě nachází v prostředí, v kamarádech, a především v učitelce atp. Pokud nejsou tyto potřeby uspokojovány, může opět docházet k asociálnímu chování dětí. (Svobodová, 2010)

Podle rámcového vzdělávacího programu (RVP) jsou v mateřských školách v rámci prosociální činnosti uvedené základní klíčové kompetence, které děti vybavují k občanskému a společenskému životu. Mezi tyto kompetence patří:

- Kompetence k učení
- Kompetence k řešení problémů
- Komunikativní kompetence
- Sociální a personální kompetence
- Činnostní a občanská kompetence (RVP)

Primárními činnostmi, které se v mateřských školách provádějí, jsou zejména volná hra, při níž dochází k navazování nových kontaktů a vztahů mezi dětmi. Volná hra přináší příjemné prožitky a je důležitou součástí dětství. Další pravidelnou činností v mateřských školách je řízená činnost, kdy učitelka zprostředkovává dětem různé činnosti poznání. Důležitou činností v MŠ je i stravování a hygiena, kde se děti

učí základům stolování a hygieny. Pro děti v předškolním věku je důležitý i pobyt na čerstvém vzduchu, proto děti chodí ven za každého počasí, a v neposlední řadě také odpočinek, cvičení a rituály, které mají děti s učitelkou smluvené nebo navyklé. V každé z těchto činností se odehrává prosociální výchova a vzdělávání dítěte. (Svobodová, 2010)

Docentka Soňa Koťátková uvádí tři základní zdroje prosociálního chování:

- Z citlivosti a vhodné chování vůči dítěti
- Z nápodoby chování, které dítě vidí
- Z podpory empatických projevů (Koťátková, 2014)

Mateřská škola nabízí velký okruh zkušeností pro dítě předškolního věku, ať už je to právě vžívání se do pozice ostatních lidí, možností komunikace s vrstevníky i dospělými, dává také pocit dítěti, že někam patří.

9 Hra jako socializační prostředek

Většina pedagogických pracovníků by řekla, že základem socializace pro děti v mateřských školách je právě hra, která nechává dítě jednat přirozeným způsobem svého já.

Hra vychází z vnitřní potřeby dítěte, je to tedy pudová záležitost, kterou můžeme pozorovat jak u lidí, tak i u zvířat. Podle Soni Kořátkové „*hra významně působí na život dítěte v oblasti rozumové, sociální, emocionální a pohybové.*“ (Kořátková, 2014, str. 128)

Hra v mateřské škole je brána jako metoda učení, kde se dítě pomocí hry naučí něco nového. Tato činnost je často veřejností podceňovaná a je třeba vyvýšit ji nad prosté pohrdání lidí. Hra je pro dítě denním chlebem, pokud nedochází ke hraní, nejsou uspokojovány jeho potřeby.

Hra je brána za důležitou součást výchovy již několik století. Kladné názory na hru nejsou opěvovány pouze v současné pedagogice, ale také v praxi Jana Amose Komenského a Johna Locka. Právě John Locke ve své knize *O výchově* zmínil, že „*učení by mělo být pro děti hrou a oddechem.*“ (Locke, 1984, str. 179)

Pro kvalitní výchovnou hru dětí je zapotřebí i kvalitní hračky, která má za úkol podnítit dítě ke hraní, samotná hračka se může stát motivací dítěte ke hře. Dítě se učí nápodobou a hra je prostředek tzv. nápodoby dospělého člověka. Dítě se cítí být velké, dospělé a chce se tak i chovat, ale není mu to v mnoha případech dovoleno, proto se zmocnilo pro něho reálné činnosti, která se nazývá hra. Při této činnosti se dítě ponoří do světa dospělého. Často můžeme vidět, jak si malé holčičky hrají na maminky a vozí si svá miminka, anebo kluci na popeláře či závodníky. Hrají si „na něco“ nebo „na někoho“, což jim napomáhá k pochopení vztahů a rolí ostatních lidí, ale také sebe sama.

U dětí v předškolním věku převažuje experimentální činnost neboli činnost poznání, vyplývá to zejména ze zvědavosti dítěte. Dále si děti hrají nápodobou či vymýšlejí vlastní scénáře hry.

Hra je u dítěte ovlivněna vnějšími i vnitřními podmínkami dítěte. Vnitřní podmínky mohou zahrnovat vrozené dispozice dítěte, stupeň vývoje dítěte, věk dítěte nebo například zdravotní stav. Vnější podmínky mohou být brány jako prostředí, ve kterém se dítě nachází. (Gebhartová a Opravilová, 2003)

Podstatou hry je vytváření si vlastní identity. Georg Herbert Mead rozdělil hru dětí na hru řízenou a hraní. Rozdíl mezi těmito dvěma body je, že při řízené hře je osobnost odkázána na předpokládání postojů druhých lidí ve hře, kdežto při hraní dítě proplouvá několika rolemi se svým já a svou myslí. „*Hra je tedy ilustrací situace, z níž vzniká organizovaná osobnost.*“ Dítě je zcela závislé a odkázané na hru, která mu pomáhá pochopit záludnosti světa, hra je pro dítě často důležitější než okolní svět, hra dítě vychovává, morálka hry je pro dítě lákavější než morálka společnosti. (Mead, 2017 str. 89)

10 Předškolní pedagogika současná a minulá

Předškolní pedagogika je obor, který se zabývá výchovou a vzděláváním dětí v předškolním věku. Ačkoliv bývá často podceňována, je velmi důležitá pro proces socializace dítěte do společnosti, ale také pro další vzdělávání dítěte. V předškolní pedagogice se dbá na individuální přístup ke každému jedinci, na prostředí, ve kterém se dítě vzdělává, také na plnění cílů a na práci s různými prostředky.

Důležitými pojmy dnešní pedagogiky je výchova a vzdělávání. Výchova je proces, který by se měl formovat již od útlého věku, kdy dítě lze chápat pravidla. Výchova vede k určitému cíli či standardu, který si představujeme.

10.1 Předškolní pedagogika v minulosti

Výchova a vzdělávání dítěte se v minulosti slučovala s postavením rodiny a vztahů v rodině. V době pravěké nebylo dítě nijak zatěžováno výchovou a vzděláváním. Primárním pro rodinu bylo, aby dítě přežilo. A ani v pozdějších dobách nebyl vztah k dítěti a jeho postavení v rodině na vyšší úrovni. Až v období renesance a baroka se dítě zrcadlí v obrazech andělů a stává se symbolem čistoty. Po staletí nebylo dítě bráno jako něco důležitého, o jeho osudu rozhodoval většinou otec či muž v rodině. Ve středověku byla výchovná působnost dána především kněžími, kteří děti vychovávali k víře v Boha.

V 16. století se zhumanizoval vztah k dítěti díky dílu J. A. Komenského. Komenský chápe dítě jako boží dar. Jeho myšlenky jsou teologicko-pedagogicky vedené. Ve své knize *Informatorium školy mateřské* se Komenský zaměřuje na první základy standardu vzdělání a výchovy tedy ke všemu, co by se dítě mělo učit v období předškolního věku. Vytvořil základ kurikula moderní doby. Podle Komenského má být dítě vedeno k víře v Boha, má být vedeno k osvojování si základních mravních hodnot, jako je třeba střídmost a šetrnost, dále má být učeno základům fyziky, zeměpisu, ekonomiky i politiky, rétoriky i gramatiky atd. A to vše si dítě má osvojit v období svého narození do šesti let jeho života. (Komenský, 2007)

Mezi další významné reformátory výchovy a vzdělávání mimo Jana Amose Komenského řadíme například Johna Locka, který se velmi proslavil svým dílem *O výchově*, nebo známého J. J. Rousseaua.

Přibližně od 17. století se dítětem začínají zabývat lékaři, filozofové a vychovatelé. Dítě se dostávalo do popředí a začalo si vydobývat své postavení v rodině. V rodině se utvářely nové podmínky pro dítě, vznikala první pravidla a povinnosti dítěte, také si dítě osvojovalo denní režim. Předchůdci předškolní výchovy byly sirotčince a nalezince, které se budovaly v 18. století. První předškolní vzdělávací instituce byly vybudovány již na počátku 19. století. Tyto zařízení se lišily jménem a organizací, ale postupem času se začaly sjednocovat. V Čechách bylo první předškolní vzdělávání založeno v roce 1832. Nazývalo se opatrovna Na Hrádku, kde vyučoval známý kantor František Jan Vlastimír Svoboda. Od poloviny 19. století probíhalo v českých zemích národní obrození, docházelo i k reformám školství. První mateřskou školou v Čechách byla mateřská škola sv. Jakuba v Praze založená roku 1869. Dále se v 19. století se rozlišovaly tři instituce pro předškolní vzdělávání, byly to jesle pro nejmenší děti, dále opatrovny a na závěr mateřské školy. Základem této doby byla výuka k péči o rodinu. V pozdější době se ukázalo, že působení na děti ve větší skupině je efektivnější, než když dítě vedou rodiče jen doma. (Opravilová, 2016)

10.2 Předškolní pedagogika od 20. století

Od 20. století dochází v předškolní pedagogice ke změnám v postoji k výchově a dítěti. Práce s dětmi se stává více individuální, snaží se rozvíjet v dítěti to, co má rádo. Převažuje důraz na demokratizaci a humanizaci výchovy. Během 20. a 21. století prošla předškolní pedagogika několika reformami, stále se vymýšlí nové a lepší postupy k cestě dítěte. I když často se vracíme k tomu, co bylo řečeno v minulosti.

11 Mateřská škola jako instituce

11.1 Mateřská škola jako výchovná a socializační instituce

Mateřská škola je instituce, kde dochází k výchově a vzdělávání dětí ve věku dvou až šesti let jejich života. V tomto zařízení je nejvíce možností pro individualizovanou výchovu dětí, také pro začleňování dětí do společnosti pomocí hry, která je v této instituci nejvíce uplatňována jako výchovná metoda. Mateřská škola také slouží jako příprava pro další vzdělávání dítěte.

11.2 Cíle mateřské školy

Na institucionalizaci předškolního zařízení naléhala skutečnost selhání rodin. První předškolní instituce měli opatrovatelský charakter. Později se však ukázalo, že působením na dítě v kolektivu se urychluje jeho zrání a výchova. V období 19. století byly tyto instituce velmi striktní, a tak nedávali moc příležitostí k individuálnímu rozvoji dítěte. (Gebhartová a Opravilová, 2003)

Cíle mateřské školy se dají vyložit například podle státního zřízení. Jeden z těchto cílů se nazývá sociocentrický, ten se uplatňuje zejména v totalitních zemích, kdy se sjednotí výchova a vzdělávání tak, aby se to hodilo státu či určité skupině lidí. Dalším typem cílů předškolního vzdělávání jsou cíle pedocentrické, kde dochází k výchově dítěte založené na svobodném rozhodování dítěte, takový cíl je více liberální, v některých případech dochází k nepochopení a následnému problému nezvládnutí dítěte. Posledním typem cílů je cíl konvergentní, který je založen na individualizaci a demokratizaci výchovy a vzdělávání, dává prostor dítěti pro uplatnění sebe samého. Tento cíl je uznáván v demokratických zemích. V konvergentním cíli se dodržují takové podmínky pro výchovu a vzdělání dítěte, aby dítě mělo možnost a schopnost vyjádření se k čemukoliv. (Opravilová, 2016)

11.3 Vzdělávací směrnice

Za základní vzdělávací směrnice, které slouží jako opora ke vzdělávání předškolního dítěte, lze považovat zejména kurikulum, které napomáhá k metodické práci učitele, a také **RVP** neboli **RVP PV**, což znamená *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*, který poukazuje na oblasti vzdělávání a promítá se s individualizovaným přístupem k dítěti.

Kurikulum je v předškolní pedagogice bráno jako směr, kterým chceme dítě vést. Je to vlastně plán působení na dítě, který má určitý obsah a cíl. Toto kurikulum je postaveno na třech důležitých pilířích. Na počátku stojí plán, který se dále v praktické činnosti realizuje, a závěrem celkového procesu je hodnocení celé činnosti.

Podle E. Walterové se kurikulum dělí na formální, neformální a skryté kurikulum. Formální kurikulum je oblast, kde se promítají cíle, organizace, průběh a hodnocení vzdělávacího působení. Neformální kurikulum zahrnuje mimoškolní a mimotřídní aktivity, mezi které spadají zejména aktivity organizované školou, jako jsou různé exkurze apod. A v neposlední řadě skryté kurikulum, ve kterých se zobrazují hodnoty dané instituce a vzdělání, také prostředí, pravidla a normy. (Walterová, 1994) Dále se také mateřská škola řídí rámcovým vzdělávacím programem. „*Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV) vymezuje hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku. Tato pravidla se vztahují na pedagogické činnosti probíhající ve vzdělávacích institucích zařazených do sítě škol a školských zařízení.*“ (Digifolio.rvp.cz, 2016)

12 Metody vzdělávání a formy vyučování

Metody vzdělávání mateřské školy jsou velmi rozsáhlým obsahem vzdělávání dítěte v předškolním věku.

RVP zařazuje mezi metody vzdělávání využívání prožitkové hry a učení pomocí hrou. Dále pak situační učení, kdy je dítě například zavedeno do určité situace a snaží se ji nějakým způsobem řešit, poznávat, dále také spontánní sociální učení, které nabývá na významu pomocí nápodoby, kde dítě potřebuje dostatek vzorů chování. V předškolním vzdělávání jsou uplatňovány i aktivity spontánní a řízené, příkladem může být didakticky zacílená činnost, která je předem plánovaná a vede k cílenému učení. **(RVP)**

Mezi formy vzdělávání řadíme frontální vyučování, skupinové a kooperativní vyučování, individuální, projektové nebo otevřené vyučování. Svobodová dále uvádí dělení forem vzdělávání dle míry řízenosti a dle prostředí, ve kterém se činnost odehrává. (Svobodová et al. 2010)

13 Genderové podmíněnosti v socializačním procesu

13.1 Gender

Dalším zásadním termínem v procesu socializace dítěte je gender neboli genderová příslušnost k pohlaví. Gender je často spojován s pojmem genderová role, což je očekávané chování od daného pohlaví. S tímto termínem se tedy znovu pojí socializace. Společnost je naučena vychovávat dívky a chlapce odlišným způsobem. Má tedy jiné očekávání od ženského pohlaví než od pohlaví mužského.

Podle P. Janošové: „*Obsahem rodové role jsou projevy a zájmy, které souvisí s vědomím příslušnosti ke skupině mužů či žen.*“ (Janošová, 2008, str. 41)

O pohlaví a gender se zajímá i americká teoretička psychoanalýzy Judith Butler, která popisuje pohlaví jako to, co „*není jednoduše to, co člověk má, ani to není statický popis toho, čím člověk je: bude jednou z norem, díky nimž člověk vůbec začíná být životaschopný, bude normou, která opravňuje tělo k životu v oblasti kulturní inteligibility.*“ (Butler 2016, str. 17)

Genderová role je dětem přisuzována už v novorozeneckém věku, kdy například rodiče ladí dětský pokoj, kočárek, oblečení pro dítě do barvy, která je přijatelná pro pohlaví dítěte. Podstatou přijetí genderové role je identifikace k pohlaví mužskému či ženskému. Může také docházet k „poruchám“ genderové identity, což znamená inklinování k odlišnému pohlaví, to může vést například k homosexualitě muže či ženy. (Oakleyová, 2000)

U dětí v předškolním věku se objevují prvotní znaky sociálního nátlaku na pohlaví. Tento stav se rychleji rozvíjí u chlapců nežli u dívek. Ve společnosti je již po staletí zakořeněná nadřazenost mužského pohlaví nad ženské pohlaví. V období docházky do mateřských škol děti spíše inklinují ke stejnému pohlaví. Děje se tak díky podobným zájmům, ale také to dětem napomáhá s identifikací vlastního pohlaví. Děti v předškolním věku často špatně snášejí změny ve svém domácím i vzdělávacím

prostředí. Dobře si uvědomují, kdo je chlapec a kdo dívka, poznávají to především podle vzhledu, a také podle vzhledu hodnotí. Jejich rodová skupina je pro ně důležitější než skupina opačného pohlaví. (Janošová, 2008, str. 121-124)

Rozdílnost mezi chlapcem a dívkou se zvyšuje s rostoucím věkem, mužnost a ženství jsou nabývány především sociální výchovou jedince. (Oakleyová, 2000, str. 48)

Děti v předškolním věku získávají podle Marie Vágnerové povědomí o své pohlavní identifikaci mnoha způsoby:

- V rodině
- Ve skupině vrstevníků
- Prostřednictvím sociokulturních vlivů

Marie Vágnerová také tvrdí, že „rozvoj pohlavní role v předškolním věku je výsledkem sociálního učení.“ (Vágnerová, 1999, str. 115)

Vzdělávání chlapce a dívky mimo učení se snaží inklinovat i k porozumění světa, kultury, sociálnímu prostředí atp.

Zásadním problémem dnešní doby ve vzdělávacím procesu mateřské školy je nedostatek učitelů mužského pohlaví. V mateřských školách pracují (až na některé výjimky) zejména ženy z čehož vyplývá, že vzorem dnešních dětí je především žena. Při množství rozvodů za posledních pár let a při výchově především matkami chybí mužský vzor jak dívkám, tak i chlapcům. Dětské učení genderové role je neuvědomělé. Děti se učí, kým jsou podle toho, co vidí a slyší od ostatních lidí.

Dítěti je předkládáno od narození to, s čím si má hrát, a nedej bože, aby nevyjelo ze systému růžových, nebo modrých punčošek. Genderová nerovnost je prokazatelná tedy již v období předškolního věku, kdy na dítě působí nejen rodina ale i institucionální výchova. Lucie Jarkovská a Kateřina Lišková uvádějí dvě teorie,

mezi které řadí **Esencialistickou teorii**, která vyzdvihuje rozdíl mezi mužem a ženou zejména biologicky a v rozdílné emocionalitě, a také **školu sociální konstrukce**, ze které vyplývá názor, že je gender ovlivněn socializací a výchovou jedince. (Jarkovská a Lišková, 2008)

V předškolním věku je pro dítě stěžejní činností hra. Dětem jsou předkládané hračky již od malička. Specificky se dělí na holčičí, chlapecké a neutrální. Společnost je zvyklá vychovávat dívky i chlapce odlišným způsobem. Děti se ztotožňují se stejným pohlavím rodiče. I to může být jedním z důvodů, že si dívky nejvíce v tomto období hrají s panenkami, starají se o miminka, vaří jim nebo je oblékají. Když si holčičky hrají „na něco“, tak je to obvykle hra „na maminku“ nebo hra na nějaké povolání, jako je třeba kadeřnice, kuchařka atp. U chlapců v předškolním věku se objevují hračky typu autíček, různých stavebnic atd. Co dětskou hru ovlivňuje, je zajímavou otázkou k šetření. Genderové působení na děti značně ovlivňuje socializace dítěte. Značným příkladem této skutečnosti může být uveden příklad básně od Jiřího Žáčka s titulem: „Maminka“, což již někteří lidé považují za ovlivňování dětského myšlení a identity.

Na děti tedy působí genderová socializace, která je cíleně vyvinutá a je posilována odměnou a trestem.

14 Empirická část

14.1 Metodologie

Cílem bakalářské práce je zjištění metodologických technik socializačního procesu v mateřských školách pomocí rozhovoru s učitelkami mateřských škol a pozorování dílčích řízených činností, dále velmi zajímavou otázkou je, jaký názor na socializaci dítěte v MŠ zaujímá kvalifikovaný personál.

Základními výzkumnými otázkami, kterými se ve své praktické části bakalářské práce zabývám, jsou:

- Jaké metody prosociálních činností jsou v dnešní mateřské škole uplatňovány?
- Jak působí socializace na dítě v MŠ a v domácím prostředí?
- Jakým způsobem je propojena vývojová psychologie s vývojem socializace v MŠ?
- Co je pro socializaci dětí univerzální a co je genderově specifické?

Pro tyto otázky byly vytvořeny i otázky do rozhovoru s učitelkami MŠ.

14.2 Zdůvodnění výzkumu

Socializační proces je součástí lidské každodennosti, nikdo není ještě u konce, vždy se najde něco, co člověka překvapí. Socializace mě zajímá právě díky tomu, že navazuje na to, co už bylo jednou dané, je trvalá. Právě proto je velmi zajímavé pozorovat počátek utváření osobnosti člověka, jelikož je to základ jeho dalšího bytí mezi lidmi. Kvalitativní výzkum je tedy k tomuto tématu nejvíce přiblížen, jde o pozorování sociálních situacích v mateřské škole. Domnívám se tedy, že tento výzkum má svůj význam v tom, že může poodhalit skryté problémy socializace dětí a napomocť ke zkvalitnění procesu začlenění.

14.3 Kvalitativní výzkum

Výzkumná část je komplexně brána jako případová studie, ve které budou použity metody kvalitativního výzkumu:

- Polostrukturovaný rozhovor s předem připravenými otázkami (celkem 3).
- Pozorování a hodnocení 8 řízených činností.
- Zápisy z pozorování - režimu dne v MŠ.

V empirické části uvádím polostrukturovaný rozhovor, který je dle mého názoru nejpříjemnější vzhledem k tématu bakalářské práce. Polostrukturovaný rozhovor je pouze částečně řízený, a tak mi nejvíce napomohl k otevřenosti odpovědí učitelek mateřských škol. Dle Jiřího Reichela „*jistá volnost se jeví jako vhodná k vytvoření přirozenějšího kontaktu tazatele s informantem.*“ (Reichel, 2009, str. 112)

Daný rozhovor byl dále analyzován pomocí programu MAXQDA, kde jsem vytvořila celkem 14 kódů pro všechny tři rozhovory. Ze získaných segmentů byly kódy postupně pročitány a rozepisovány do části s výsledky rozhovorů.

V rámci pozorování řízených činností se zaměřuji na pozorování zúčastněné, což znamená velmi náročnou práci začlenění se pozorovatele mezi pozorované, k zúčastněnému pozorování neodmyslitelně patří navázání vztahu s přítomnými a porozumění problémům jejich běžné činnosti. M. Disman uvádí čtyři stupně ztotožnění se pozorovatele s prostředím:

- Úplný pozorovatel
- Pozorovatel jako participant
- Participant jako pozorovatel
- Úplný participant (Disman, 2014, str. 305)

Mým cílem bylo zapojit se do prostředí dětského světa, a proto jsem se ve své práci začlenila do kolektivu dětí a učitelek mateřské školy. Sžila jsem se s kolektivem a prováděla jsem činnosti společně s nimi. V rámci řízených činností jsem pozorovala děti, jejich chování a zájem o činnosti, také učitelské pokyny a metody, které dětem napomáhaly pochytit nové informace. Provedla jsem celkem 8 pozorování řízených činností, dále kromě řízených činností zkoumám také denní režim dítěte v mateřské škole a socializační činnosti během dne.

15 Charakteristika předškolního zařízení

Mateřská škola, na kterou se tato práce zaměřuje, je školou vesnického charakteru, která má kapacitu celkem 22 dětí na dvě oddělení. Jelikož jsou prostory malé, může být v jednom oddělení pouze 12 dětí a v druhém 10 dětí. Tato mateřská škola je propojena i se školou základní, tudíž má jednoho ředitele. V MŠ působí celkem tři učitelky, z čehož jedna je vedoucí učitelkou.

Každá třída mateřské školy je vybavena svojí šatnou, kde má každé dítě své místo, které si pozná podle značky či obrázku přilepeným nad háčkem. V šatně se nacházejí také nástěnné tabule, které informují rodiče o různých aktivitách a plánovaných akcích, a také zde rodiče mohou nahlédnout do **ŠVP** (školní vzdělávací program), **TVP** (třídní vzdělávací program). V každém oddělení jsou zavedené toalety, a dokonce i sprchový kout. Obě dvě třídy jsou vybaveny dřevěným nábytkem, ve kterém mají děti naskládané hry, hračky, cvičební pomůcky, hudební pomůcky, také samozřejmě výtvarné pomůcky apod. Ve větší třídě se nachází piano a menší klávesy z důvodu malého prostoru. Pro učitele je ve třídě vyhrazené místo, kde má svůj stůl a skříňku pro své potřeby. Dále školka disponuje dětskou knihovničkou, kde si děti knihy půjčují na prohlížení obrázků, a také základní knihovnou pro učitele MŠ. V obou třídách je dostatek prostoru ke hraní a dalším činnostem.

Jak již bylo řečeno, školka se nachází v malé obci, ve které se takřka všichni znají. Je to tedy příhodné místo pro udržování vztahů dětí jak ve školce, tak i mimo školu. Okolí mateřské školy děti vybízí k návštěvě hřiště za mateřskou školou, dále pak návštěvě zámku a zámeckého parku, děti také mohou navštívit hřiště, které se nachází uprostřed obce, les nebo rybník. Přicházejí do kontaktu i s širší veřejností jako je například paní starostka, paní pošťačka, babičky z **DPS** (dům s pečovatelskou službou), farmář, který má svůj statek v blízkosti mateřské školy atp. Velkým přínosem je i automobilový závod, který se nachází nedaleko od mateřské školy.

Rodinné zázemí mateřské školy umožňuje individuálnější práci s dětmi, sbližování učitelů s rodiči dětí a komplexní vývoj dítěte.

15.1 Výsledky rozhovorů

Kódování třech rozhovorů proběhlo v programu MAXQDA 12, kódovala jsem text podle skupin výzkumných otázek, celkem mi vyšlo 14 kódů. Mezi nejvýznamnější řadím kódy: *Metody vzdělávání*, kde jsem se dozvěděla, jakými metodami jsou vedeny prosociální a řízené činnosti dětí v mateřské škole, dále pak *Socializační činnosti v MŠ* s podkódem *úspěchy*, který mi přinesl výčet všech činností, které podle respondentů začleňují děti v mateřské škole do společenského života, a také hodnocení socializačních činností respondentkami. Mimo jiné se mi velmi často pojily kódy *Vliv na dítě*, *Rodinné prostředí* a *Problémy socializace*, z čehož už tak nějak vyplývají odpovědi vlivu a problému se začleňováním, kdy se mi respondentky nejvíce otevřely v tématu rodina. Velmi mě také zaujaly odpovědi ke kódu *Povinná školní docházka*, *Genderové podmíněnosti* a také *Vývoj socializace dle vývoje dítěte*.

15.2 Výběr respondentů

Z hlediska případové studie jednoho zařízení uvádím rozhovor se třemi učitelkami mateřské školy jednoho zařízení, jejichž vzdělání i praxe se liší. První respondentce je 37 let, praxi v MŠ má 8 let a její studovaný obor je speciální pedagogika. Druhá respondentka uvedla věk 24 let, praxi v MŠ provádí 4 roky a studovala obor předškolní a mimoškolní pedagogika. Třetí a poslední respondentkou je žena ve věku 22 let, praxi v MŠ má 2,5 roku a jí studovaný obor je pedagogika volného času.

15.3 Pohled na socializaci dětí učitelkami MŠ

Ze všech rozhovorů je patrná shoda učitelek na socializaci jako takovou, jde zejména o včlenění dětí, nastolení řádu a umění se ovládat, dále velmi často uvádí pojem sebeobsluha a hygiena. Příkladem názoru na to, co je socializace, může být: „*Soubor všech činností, které slouží k tomu, aby se dítě včlenilo do kolektivu.*“ Dále pak: „*Socializace je všechno od otevření očí, po pohádku na dobrou noc.*“

15.4 Metody prosociálních činností v mš

S výzkumnou otázkou, jaké metody prosociálních činností jsou v dnešní mateřské škole uplatňovány, se pojí i otázka úspěšnosti těchto metod. Z rozhovorů vyplývá, že učitelky mateřských škol používají převážně praktické metody ve výchově a vzdělávání dětí se snahou začlenění do společnosti. *„Nejvíce používám metodu vyprávění, vysvětlování, hodně se mi osvědčila metoda druhé šance.“* Mimo tyto metody jsou zde zmiňovány i metoda dramatizace, která je používána pro praktické poukázání na vhodné a nevhodné postupy chování, dále pak nápodoba, příklad, praktická ukázka nebo hra. Za pomoci těchto metod učitelky poukazují na úspěchy v začlenění dětí do kolektivu v oblasti vyrovnání se se spolužáky, přijímání autority, v sebeobsluze, v pomoci ostatním. Celkově je práce prosociálních činností hodnocena kladně.

Mezi socializační činnosti v mateřské škole řadí respondentky celkově denní režim dítěte v MŠ. *„Už to začíná jenom samotným pozdravem s paní učitelkou, kdy tím, že dítě vlastně pozdraví, podá ruku, tak přijímá autoritu toho učitele, a zároveň se zdraví i s ostatními dětmi.“* Dále mluví o stolování, hygieně, o identitě a budování si role v daném prostředí. *„Při řízené činnosti se to prolíná každým tématem nějak zvlášť.“* Dále pak také při pobytu venku, učení slušného chování před návštěvou nějaké instituce atp.

Na přínos pro výchovu a vzdělávání jsou rozdílné názory. První respondentka vidí přínos ve využití techniky, *„ať už v počítačových nebo různých manuálních činnostech.“* Druhá respondentka vidí přínos ve volnosti v okruzích vzdělávání, zároveň není spokojena s množstvím papírů, které se musí v MŠ vyplňovat, a s technikou do mateřských škol. *„Tablet dvouletému dítěti do ruky prostě nepatří.“* Třetí respondentka vidí přínos ve vzdělávání a výchově v tom, že mají děti více možností než dříve, také ulehčení práce pedagogům za pomoci sociálních sítí a sdílení nápadů.

15.5 Socializace dítěte v MŠ a v domácím prostředí

Ve značné části rozhovorů jsem postřehla ze slov učitelů výrazný pocit nevyrovnanosti mezi socializací dítěte v mateřské škole a socializací v primární skupině, tedy v domácím prostředí, což se mi i potvrdilo z odpovědí na otázky sociálního prostředí. Největší vliv na dítě je podle respondentek kladen v prostředí, ve kterém žije. *„Zejména ta rodina a na druhé straně pak kolektiv, do kterého chodí.“* Základ socializace by měl být podle respondentek rozvinut v rodině, mateřská škola pouze slouží k dalšímu ukotvení sociálních norem a pravidel. *„MŠ napomáhá ke zkvalitnění návyků, které si dítě nese z rodiny, a snaží se o resocializaci v problémových případech.“*

K otázce problémů v socializaci dítěte se respondentky shodly na rodinném prostředí, které by dle nich mělo podněcovat a zkvalitňovat podmínky pro socializaci dítěte jak doma, tak v jiném kolektivu, a ne vždy to tak je. *„V socializačním procesu vidím úskalí v tom, že často se třeba mateřská škola nedokáže shodnout s rodiči.“* Také dále poukazují na nedůslednost rodičů, která se pak může odehrávat v jiném chování dítěte doma a jiném v mateřské škole, což dále vede k nabourávání socializačního procesu v MŠ. *„Myslím si, že jde jen o to, jak se tomu dítěti věnujete, protože ve školce má tu pozornost, ví, že se s ním budete bavit.“* Dalším nabouráním socializace v MŠ jsou prázdniny, kde učitelky poukazují na volnější přístup rodiny a poté se děti hůře adaptují. *„Znova návyky, než zase docílíme toho, že automaticky chodí, chvílku to trvá, ve školce mají prostě režim a důslednost, kdežto ta doma prostě někdy chybí.“*

Časté problémy dnešní rodiny jsou znatelné i v mateřské škole. *„Pokud vidím problém v rodině, tak se snažím více pomoci dítěti v socializaci. Nemyslím si ale, že by děti ze slabších sociálních poměrů prostřednictvím MŠ zvládly socializaci bez problémů.“* Zde je viděn rozpor mezi socializací dítěte v MŠ a doma. MŠ může dítěti napomoci, ale z prostředí, ve kterém žije, ho nevymaní.

K otázce socializace v domácím prostředí a v prostředí mateřské školy se pojí i otázka povinné předškolní docházky, a to zejména proto, že mateřská škola napomáhá a připravuje děti předškolního věku pro vstup na základní školu. Respondentky se shodly na tom, že povinná školní docházka je přínosná pro výchovu a vzdělávání dítěte. Jako primární pozitivum zde respondentky uvádějí přínos v tom, že se dítě setkává s kolektivem. *„Naučí se v tom kolektivu, který některé děti až do pěti let nepoznají“*. Dvě ze tří respondentek apelují ale na správný přístup k povinnému předškolnímu vzdělávání: *„Když teda povinná školní docházka, tak žádný vzdělávání doma.“* *„Pokud k tomu budou všichni přistupovat tak, jak mají, myslím si, že pro ty děti to bude jedno velké plus.“*

15.6 Vývoj socializace dle vývoje dítěte

Dle respondentek má vývoj dítěte velký vliv na začlenění se do společnosti, a to z hlediska věku, přičemž tvrdí: *„Každé dítě v určitém věku potřebuje jiný stupeň té socializace.“* Mimo věk je podle nich důležitý také přístup rodičů k vývoji dítěte: *„nebát se s těmi dětmi chodit mezi lidi.“* Pokud rodina nebo blízké okolí neumožňuje dítěti náhled a účast v prostředí, může se stát, že dítě bude mít později problémy se začleněním. Dalším názorem na vývoj socializace je, že kromě věku a prostředí dítě ovlivňují také jeho fyzická a tělesná stránka. *„Prostě dítě, které neumí chodit nebo špatně se mu dýchá, je nějakým způsobem omezený, tak má potom ty problémy zapojit se mezi děti.“* Kromě fyzické stránky uvádí také stránku psychickou, kde se opět odkazují na rodinu.

Protože se všechny respondentky shodly na vývoji socializace, který je podmaněn věku, ptala jsem se i na otázku rozdílu socializace dítěte tříletého a šestiletého. I v tomto bodě došlo ke značné shodě, u malých tříletých dětí vidí socializaci primárně jako čas začleňování se do kolektivu, což obsahuje adaptaci dětí, s čímž je spojeno zvládnutí také nějaké sebeobsluhy, jako je hygiena, jemná a hrubá motorika. U šestiletých dětí se shodovaly na tom, že by dítě mělo spolupracovat s kolektivem, umět řešit určité problémy a uznávat autoritu učitelky, mimo jiné by tyto děti měly rozeznat, co je dobré a co je špatné, měla by být vyvinuta také

samostatnost a etika. „*Vlastně už si myslím, že ten socializační proces je na takové úrovni jako u dospělého člověka.*“ Jak by to již mělo v šesti letech vypadat, jsem se z těchto odpovědí dozvěděla, ale byla jsem také upozorněna na to, že ne vždy to tak skutečně je, protože někdy se opravdu stává, že mladší dítě v socializaci předčí starší. V tomto případě respondentky odkazují na rodinné prostředí. „*Je vidět, jak s nimi pracují doma ty rodiče.*“ „*Je to i tím, kolik má možností setkávat se s kolektivem, i to, jak ty rodiče k tomu přistupují.*“ Další například uvádí: „*Myslím si, že je to dané rodinným prostředím, protože zase, měly jsme toho čtyřletého kluka, který se všeho bojí a nezapojuje a máme třeba dvouletou holčičku, která dělá cokoli, baví ji cokoli, povídá si, i když moc nemluví.*“

15.7 Genderové podmíněnosti v socializaci

Oblast genderové socializace jsem rozčlenila na dva kódy *Genderové podmíněnosti* a *Kolektiv*. Zajímala jsem se o rozdíl v socializaci chlapce a dívky v mateřské škole. U odpovědí respondentek vidím značné rozdíly na socializaci chlapce a dívky. Shodu spatřuji v běžných naoko viditelných známých věcech, jako je například: „*Základní rozdíl je samozřejmě v tom, že děvče přejímá roli matky, takže více si hraje s panenkami, stará se o domácnost, snaží se včlenit do toho kolektivu, do holčičího kolektivu.*“ Chlapci jsou také bráni za průbojnější a prudší povahu než dívky. „*Já bych řekla, že kluci jsou takový víc tvrdáci a holky jsou jemnější.*“ V otázce o rychlosti socializace se mi dostaly odlišné odpovědi. První respondentka uvádí: „*Děvče, tím že přijde od matky do školky, má větší tendenci se připnout na nějakou ženu, takže většinou na paní učitelku. A chlapci mně sami o sobě si myslím, že se lépe socializují, rychleji. Odbrečí si to rychleji prostě.*“ Odlišný názor uvádí třetí respondentka, která tvrdí: „*Já si myslím, že se začleňují všichni stejně, že je to spíš individuální, taky právě jakým vývojem to dítě prochází.*“ V oblasti přijímání pravidel se respondentky opět neshodly na úplně stejném názoru, ale z textu je čitelné, že přijímání sociálních pravidel je podmaněno výchovou ať už učitelů, vychovatelů, či rodičů. První respondentka tvrdí, že pokud jsou chlapci dobře vedeni, nemají problém s přijímáním sociálních pravidel, a že u dívek to je tak, že se je snaží nějakým způsobem obejít. Druhá respondentka říká: „*Prostě bych šla zpátky zase*

k rodině, nevidím to v dětech, vidím to v rodičích. Že nezáleží na pohlaví dítěte, ale na rodině.“ Třetí respondentka souhlasí s druhou, opět je zde návaznost na rodinné zázemí, které vychovává děti: *„Pokud rodiče si děti nějak od začátku nastaví, že děti prostě budou poslouchat, a vychovají je tak, jak si myslím, že by je měly vychovat, tak ty děti přijímají ty sociální pravidla jednodušeji.“* *„Myslím si, že ty kluci ty pravidla více porušují než holky.“*

Další informace, které mi přinesl kód *Kolektiv*, jsem získala otázkou, jak děti pracují a reagují v kolektivu. Odpovědi na toto téma jsou podobné, v kolektivu bývají časté konflikty, většinou se týkají povrchních záležitostí, ale i souhra a spolupráce se v kolektivu objevuje. Zajímavá byla však informace, že *„více konfliktů je mezi třídou, kde je více děvčat.“* *„Kluci si to prostě vyřikají a tím to hasne, ale ty holky to tak rychle nevyventilují a řeší to mnohem děl a krutěji.“* *„Chlapci jsou takový, když mají nějaký problém, tak to řeší spíše ručně, a holky jsou takové škodolibé mezi sebou.“*

Kolektiv je ale nedílnou součástí socializačního procesu, což už bylo zjištěno v několika odpovědích. Kolektiv se však skládá z přátel a kamarádů, dále pak soupeřů a sokyň. Zajímalo mě také, jak může přátelství dvou dětí ovlivnit socializaci jedince. Odpovědi byly kladného i záporného charakteru. Dle první respondentky má přátelství na začlenění dítěte do společnosti velký vliv, *„protože on se má o koho opřít, jak emočně, tak dejme tomu i fyzicky, že s ním někdo za tu ruku jde a to dítě to vnímá vlastně tak, že ta společnost je přátelská.“* Mimo jiné uvádí ale také, že přátelství může změnit povahu a osobnost člověka ke špatnému obrazu. Druhá respondentka uvedla podobný názor podpory fyzické i psychické. Vliv přátelství na socializaci popsala i třetí respondentka: *„Přátelství je vlastně vztah mezi dvěma lidmi a už to, že to dítě si ten vztah k někomu vybuduje, to si myslím, že je velký přínos pro společnost.“*

15.8 Shrnutí analýzy rozhovorů

Pomocí programu MAXQDA jsem provedla analýzu třech rozhovorů, dle kódu *Osobní profil respondenta* jsem zjistila, že respondenty mají každá jiný druh vzdělání, jiný počet let praxe ve školství a všechny mohu zařadit do kategorie žen pod 40 let. Na čem se shodly, byly metody vzdělávání v mateřské škole, většinou se zmiňovaly o metodě nápodoby, vyprávění, dramatizaci, hrách, praktické ukázce, příkladu, vysvětlování. To jsou samé praktické činnosti, které převažují nad teorií, je tomu tak pro porozumění a zkvalitnění výchovy dětí předškolního věku. Socializační činnosti v mateřské škole neprobíhají jen při řízené činnosti, nýbrž po celý pobyt dítěte v MŠ, prolínají se tedy celým denním režimem mateřské školy, respondenti uvádí pro dospělé triviální věci jako je podání ruky, pozdrav, hygiena, sebeobsluha atp. Nicméně pro začlenění dětí do společnosti jsou tyto věci v mateřské škole zásadním měřítkem socializace. Kladná hodnocení začleňování dětí do společnosti pomocí prosociálních činností v MŠ vyplývají z výsledků těchto činností, je to zejména přijetí své sociální role, zvládnutí sebeobsluhy, pomoc příteli v nouzi, empatie mezi dětmi a kamarádství. Velký vliv na úspěšnost socializace přisuzují respondenti ale zejména primární skupině, do které dítě patří. Rodinné prostředí ovlivňuje stav socializace dítěte nejen v mateřské škole, ale také v pozdějším životě dítěte, problémem socializace v rodině je dle respondentů nedůslednost moderní rodiny. Tento jev je prokazatelný v praxi, kdy dítě doma neposlouchá a v mateřské škole ano, dále respondenti uvádí i změnu chování dětí po prázdninách, když se děti znovu vrací do MŠ. Musí zde probíhat nová adaptace, znovu osvojení pravidel apod.

Problémem dnešní doby je i vztah mateřské školy a rodiny, dotazovaní pedagogové poukazují na to, že mateřskou školu berou jako nápravné zařízení toho, co v primární skupině nebylo ukotveno, místo toho, aby tyto dvě instituce spolupracovaly. Apelují také na to, aby dítě bylo co nejdříve bráno do kolektivu a nebylo „zavírané“ jen v domácím prostředí, nýbrž i to zkvalitňuje průběh začlenění se mezi lidi.

Na přínos pro vzdělávání a výchovu dnešní doby uvádí rozdílné názory, přínos vidí v technice, volnosti výběru vzdělávacích témat a ve více možnostech realizace pro děti i učitele. Dále pak velmi kladně hodnotí také povinnou školní docházku, která souvisí se socializací a přípravou dítěte na základní vzdělání. Upozorňují ale na dodržování pravidel takovéto předškolní docházky, jinak by povinná docházka dle nich ztrácela význam. Oblasti vývoje dítěte a socializaci s ním spojené vidí velký význam mezi těmito složkami, kromě významu věku v socializaci poukazují i na fyzický a psychický stav dítěte, který může socializaci dítěte lehce pozvednout či degradovat. Mimo jiné se opět vrací také k rodinnému zázemí, které dítěti buď umožní, nebo neumožní rozvoj ve společnosti, což se pak může odehrávat i v příkladu, kdy mladší dítě zvládá některé činnosti lépe než starší. Každé dítě má své potřeby a individuální zvláštnosti, zejména pro každý věk dítěte je nějaké osvojení typické, pro dítě tříleté zejména poukazují na včlenění se do kolektivu mezi děti a také určitou dávku sebeobsluhy. Co se týče šestiletého dítěte, poukazují učitelky na uznání autority, samostatnosti, vědomí dobra a zla a také na empatii.

V genderové oblasti, která také slouží socializaci, jsem zjistila, jak to mezi dětmi v mateřské škole funguje. Mimo přirozených věcí, jako je fakt, že holčičky si hrají více s panenkami a chlapci s auty, se objevil i názor, že se chlapci socializují rychleji než dívky, další názor byl opět odkazem na rodinné prostředí, děti se socializují stejnou rychlostí, jde jen o to, jak moc je rodina vystavuje společnosti. Oblast přijímání sociálních pravidel je závislá na výchově dítěte, pokud dítě je vychováváno k poslušnosti, neměl by mít problém s přijímáním pravidel v mateřské škole ani ve společnosti. Kolektivně si více v mateřské škole hrají odděleně holčičky a kluci, dívky jsou brány jako jemné bytosti, kluci jako „tvrďáci“. Pokud dochází v MŠ ke konfliktu, je to zejména kvůli triviálním věcem, jako jsou například hračky. Holčičky jsou v konfliktech zákeřnější, kluci ale drsnější, což se týká například tělesného napadání.

16 Výsledky pozorování

V rámci pozorování jsem pozorovala zejména složky, jako jsou zájem dětí o připravené činnosti, metody, kterými byly činnosti vedeny, konzultovala jsem s učitelkami i cíle dané činnosti, hodnocení činnosti a také jsem pozorovala, jak děti jednotlivých skupin podle věku a pohlaví činnost zvládají. Z osmi pozorování jsem procházela různými typy činností například nácvikem písňe, nácvikem besídky, různými formami výuky o zvířatech, o bezpečnosti apod.

16.1 Zájem dětí o činnost

Zájem dětí o činnost byl pro můj výzkum velmi důležitý, protože pokud děti něco baví, tím lépe si to pamatují a ukotvují a také získávají příjemné prožitky. Víím, že zájem o činnost dětí je velmi individuální záležitost, ale když se na věc podívám komplexně, tak nejvíce děti bavily činnosti, které jsou spojené s hrou, napětím a motivací, to znamená, že cokoliv se při řízené činnosti při mém pobytu v MŠ dělo a bylo cílem, často učitelka spojila se hrou, která děti zaujala, a tím je také namotivovala k další vzdělávací činnosti. Z pozorování při mém pobytu v MŠ jsem si také všimla, že děti mají velkou slabost pro pohybové hry, opičí dráhu atp. Zájem o činnost je velmi ovlivněn pozorností dětí, zjistila jsem, že děti pozornost udrží přibližně 20 minut, ale závisí to na atraktivnosti činnosti, proto často učitelka měnila činnost, tak, aby souvisela s tématem, který v daný týden s dětmi probírá. Pozornost je také ovlivněna vyspělostí a věkem dětí. Všimla jsem si, že mladší děti ve věku 3-4 let nevydrží dlouho sedět na jednom místě, často se válí, lehají si, atp. Dále byla pozornost ovlivněna dětmi samotnými, děti často s učitelkou pracovaly v komunitním kruhu, který je dobrý k tomu, že všechny děti mají stejnou pozici, jsou na stejné úrovni s učitelkou a všichni na sebe dobře vidí. V kruhu děti seděly vedle svých kamarádů a často byly jejich pozornost a zájem ovlivněny tím, vedle koho seděly, protože jak malé, tak i velké děti, pokud vedle sebe mají kamaráda, se kterým rádi dělají lumpárny, dlouho nevydrží. Na tento problém učitelka reagovala buď tak, že se dítě, které rušilo, muselo postavit, nebo si přisednout na jiné místo.

16.2 Metody vzdělávání

Většina řízených činností na prvopočátku probíhala v komunitním kruhu, učitelky ho používaly jako prostředek seznámení dětí s tématem, nebo jako značnou motivaci pro děti. Při řízených činnostech probíhala zejména metoda nápodoby, a to například při činnosti sebeobsluhy, kdy si děti namazaly samy housku podle toho, jak jim to ukázala paní učitelka, dále pak také metoda vyprávěcí a zejména metoda otázky a odpovědi, kdy se snažily učitelky dojít k tomu, aby děti logicky přemýšlely za pomoci jejich otázek. Mj. byla používána i metoda vysvětlování, která sloužila jako dodatek k činnosti. Do vzdělávání byly také často zapojeny hry jak hudební, tak i pohybové.

Podstatnou metodou vzdělávání je také motivace, která byla prováděna nejčastěji s pomocí obrázků s probíraným tématem, dále pak motivace písničkou nebo básničkou, básničky byly také motivací ke cvičení. Mezi další motivační prvky učitelky používaly plyšové zvířátko, které bylo v MŠ velmi oblíbené.

16.3 Cíle vzdělávacích činností

Jednotlivé cíle činností se odvíjejí od konkrétní řízené činnosti, každé vzdělávání dětí mělo určitý podtext toho, co si děti mají osvojit. Podstatným cílem téměř u každé činnosti bylo naučit se něco nového, nebo naopak ukotvovat to, co už by děti měly znát. Za pomoci obrázků a povídaní si dělaly představu i o světě, dále díky slovnímu projevu se učily správnému dýchání a artikulaci, takže cílem činností může být i rozvoj řeči. Při kresbě či malbě docházelo u dětí k rozvoji fantazie, představivosti a také jemné motoriky. Pedagogických cílů je mnoho, ale podstatnou otázkou je, zda byly cíle při mém pozorování splněny. V tomto bodě není možno říci, zda byla činnost splněna a jestli cíle byly naplněny, protože dítě se učí také opakováním a navykáním si na určité věci a cíl se může splnit za delší dobu. V MŠ dochází tedy ke snaze o plnění vzdělávacích cílů, ale je potřeba trpělivost a opakování s dětmi. S pedagogickými cíli také souvisí hodnocení činnosti jak učitelkou, tak i dětmi. Pokud se dětem něco povedlo při mém pozorování, paní učitelky dávaly pokyn, aby

si děti zatleskaly, a to byla pro ně další motivace k činnosti. Pokud se učitelce něco líbilo, chválila děti sama. V podstatě téměř u všech činností bylo hodnocení kladné, u malování obrázků hodnotily v závěru v komunitním kruhu každý obrázek zvlášť a bylo vidět, že děti z toho mají opravdu radost. Když se děti sešlo ve školce méně, byl při řízené činnosti větší klid a prostor pro plnění cílů, takže si myslím, že individuální výuka má opravdu něco do sebe, protože při počtu okolo patnácti dětí se mezi sebou děti většinou rušily.

16.4 Zvládnutí činností z pohledu věku a genderu

Věkové podmíněnosti zaměřené na zvládnutí vzdělávací činnosti byly předmětem další otázky, která mě zajímala jak v pozorování, tak i v rozhovoru. Řízené činnosti v MŠ musí být sestaveny tak, aby je děti zvládaly. V některých případech mají v mateřských školách věkově smíšená oddělení, někde mají oddělení věkově podmíněna. V této mateřské škole jsou obě oddělení smíšená, což mnohokrát napomohlo i k zvládnutí činností malými dětmi. Úplně malé děti ve věku 2 a 3 let se do činností se staršími dětmi zapojovaly, ale volily si samy, zda budou aktivními členy, nebo pozorovateli. Pokud je činnost zaujala, zapojily se rády, ale například při zpěvu, kdy jsou omezení tím, že neumějí pořádně mluvit, pouze poslouchaly ostatní děti, jak zpívají, nebo se zapojily vydáváním zvuků (napodobovaly ostatní děti). Velmi častá byla ovšem pomoc při činnostech ze strany starších dětí, kdy starší děti mladším říkaly, co mají dělat, kam mají jít, nebo jim s čímkoli pomáhaly. Dalším problémem u mladších dětí byl, že dlouho nevydržely sedět na jednom místě, tento problém se mnohdy týkal i starších dětí, ale převážně se objevoval u dětí ve věku 2-4 let. Pokud byla činnost nějak obtížná, paní učitelky upravovaly činnosti pro mladší děti, nebo volily jinou alternativu, jak činnost dítěti usnadnit, a více je podněcovaly k činnosti. Zatímco starší děti se často předháněly v odpovědích a skákaly si do řeči, mladší děti při činnostech nebyly tak průbojně jako například předškoláci. U starších dětí nebyl problém se zvládnutím činností, starší děti byly více vedené k samostatnosti a k logickému přemýšlení, např. když jim paní učitelka řekla, ať si na stůl připraví to, co budou potřebovat na malbu vodovými barvami a děti samy musely jít a vymyslet, co a jak. U starších dětí jsem zpozorovala, že mají větší

povědomí o světě, vidí věci realističtěji než malé děti. Při pokynu „namalujte hasiče, hasičské auto nebo oheň“ neměly problém s plněním úkolu ani malé, ale ani velké děti, ale starší děti nakreslily reálné, červené auto, hasiče, ale mladší děti si vymýšlely, jak by to auto mohlo vypadat, a většinou nakreslily barevné, kouzelné auto a realita jim byla lhostejná.

Z pohledu genderového děti zvládaly činnosti přibližně nastejno, soustředěnost dětí na práci byla ovlivněna kolektivem, který dané dítě obklopoval. Všimla jsem si, že pokud vyrušovaly holčičky, tak většinou tím, že si povídaly s ostatními holčičkami, a pokud při vzdělávací činnosti rušili chlapci, tak většinou tím, že do někoho strkali nebo se s někým šťouchali. Při prvním pozorování, kdy se děti učily sedět u stolu, slušnému chování u jídla a také sebeobsluze, kdy si děti poprvé mazaly svou housku samy (jindy to dělá paní kuchařka), některé holčičky říkaly, že to dělají doma s maminkou, zatímco kluci se dívali po ostatních, jak se houska maže. Na tomto příkladu můžeme pozorovat první dělení práce na dívčí a chlapeckou. Neobvyklým příkladem také bylo, že v různých činnostech se jeden čtyřletý chlapec vůbec nezapojuje, musí se do všeho „postrkovat“. Od paní učitelky vím, že často chybí ve školce a že nepřichází tolik do kontaktu s dětmi a ani ho nevyhledává, narozdíl od ostatních čtyřletých průbojnějších dětí. Zde mohu uvést i výsledky z rozhovorů, že velký vliv na to, jak děti jednají, jak se začleňují, má především rodina a domácí prostředí, které by mělo dítě podporovat.

17 Pozorování režimu dne MŠ

Protože jsem v mateřské škole netrávila čas jen během řízených činností, ale i mimo ně, mohu uvést, jaké prosociální činnosti jsem mimo řízenou činnost spatřila. Při ranním příchodu se dítě automaticky šlo s učitelkou pozdravit podáním ruky. Některé děti (zejména malé) na pozdrav občas zapomněly, ale paní učitelky v tomto případě byly nekompromisní a trvaly na nacvičení rituálu. Po příchodu měly děti možnost jít si hrát nebo vyrábět, malovat či vyplňovat pracovní a grafomotorické listy. Většinou o rukodílné činnosti projevily zájem dívky. Chlapci si rádi po ránu hrají s auty a s velkými molitany, paní učitelky ale trvají na tom, aby se rukodílných činností účastnili i předškoláci, alespoň ve vyplňování různých pracovních listů z důvodu rozvoje jemné motoriky a logického myšlení, logopedického cvičení při popisování obrázků nebo předmatematických představ. Po ranním komunitním kruhu probíhalo ve školce ranní cvičení, kdy děti procvičovaly zejména hrubou motoriku například během, soutěžemi, opičí dráhou, standardními protahovacími cviky nebo pohybovou hrou. Této činnosti se účastní všechny přítomné děti. Po ranním cvičení se děti na pokyn paní učitelky odebírají do koupelny k vykonání potřeby a umytí si rukou, zde se dbá na to, aby se děti naučily základním pravidlům hygieny. Paní učitelky nejvíce dohlížely na malé děti ve věku 2-4 let, protože právě tyto děti neměly tento návyk zcela zakotvený. Po ranní hygieně mají děti připravenou svačinu, pro kterou si chodí samy, nabírají si jídlo a nalévají si pití, jsou naučené si pod svačinu vzít podložku, kterou si po jídle umyjí, a tácek, na který si jídlo pokládají. Paní učitelky často děti při jakémkoli jídle opravují, jak mají sedět, aby nepovídaly (nejvíce u jídla ruší holčičky svým povídáním). Zpozorovala jsem, že hodně dětí má problém s přijímáním potravy, často u jídla volají na paní učitelku: „já to nemám rád“, „já to nejím“, „mně to nechutná“. Po svačině se opět opakuje proces hygieny a poté si děti mohou vybrat knížky nebo skládačky pro odpočinkovou činnost. Po této činnosti je na řadě řízená činnost, při které se děti učí novým věcem, rozvoji motoriky, logického myšlení, paměti, fantazie, držení tužky, povědomí o světě, o lidech atp. Po řízené činnosti opět nastává čas na osobní hygienu a přípravu pobytu venku. Příprava na pobyt venku obsahuje v mateřské škole hygienu a odchod na toaletu, následné strojení, které děti zvládaly samy, ale někdy chodili k paní učitelce s prosbou

o pomoc i velcí předškoláci. Malým dvou až tříletým dětem paní učitelky vždy pomáhaly s oblékáním. Při této činnosti byly děti často roztěkané, nejvíce holčičky, které si místo oblékání povídaly. Chlapci se spíše předháněli ve strojení, protože je motivovalo to, že by chtěli jít první i na vycházce. Brali to jako úspěch a čest. Po obléknutí si děti udělají dvojice a chodí se na dvě hodiny ven. Při pobytu venku je dbán velký důraz na bezpečnost dětí. Paní učitelky se snažily o to, aby se děti pravidelně rozhlížely, ptaly se: „Jede něco zleva? Jede něco zprava?“ Děti na tyto pokyny reagují, ale stojícím vzadu je to většinou jedno. Holčičky, pokud nestojí vpředu, debatují. Prosociální činnosti se objevují také venku právě formou bezpečnosti, poznávání různých věcí, například aut, zvířat, stromů, rostlin, lidí apod. Častokrát se paní učitelka dětí zeptala např.: „Pozná někdo tohoto ptáčka?“ Po vycházce je dbáno na to, aby se děti převlékly do suchého a čistého, pokud mají něco mokrého, učitelka dá povel k pověšení na radiátor, tím děti vede k samostatnosti. Je také dbáno na to, aby si děti vše srovnaly na kupičku a hezky uklidily. Starší děti mnohokrát pomáhaly mladším dětem, které neumí skládat oblečení. Poté si jdou umýt ruce. U oběda je opět snaha o slušné stolování, pro druhé jídlo si děti chodí samy, malým dětem je pomáháno nosit talíř, pokud je plný. Předškoláci narozdíl od ostatních museli jíst příborem, aby se to před vstupem do školy naučili. Malé děti jedí lžící, ale správně. Ve školce se i malé dvou a tříleté děti učily správnému držení lžice, ale po chvíli ji drží zase jako „lopatu“. Paní učitelky u jídla držení příborů kontrolují a chválí děti. Po obědě si děti chodí k paní učitelce pro pastu na čištění zubů, předškoláci si jí mohou nanášet na kartáček sami, mladší děti chodí k paní učitelce se slůvky „prosím“ a „děkuji“. Pokud někdo tato slova zapomene, paní učitelka jim napovídá slovy: „Copak potřebuješ, neslyšela jsem kouzelné slovíčko.“ Děti si chodí čistit zoubky rády, ale často v koupelně hlučí a hrají si s kelímky a vodou, proto potřebují dohled nad čištěním zoubků, paní učitelka jim jednou za čas ukazuje, jak se zoubky čistí. Při odpoledním odpočinku na lehátkách se děti učí podřizovat se i druhým dětem, vědí, že musí být potichu, ale pokud paní učitelka na chvíli odejde, často to nedodržují. Velké děti, které nespí, chodí s paní učitelkou pracovat (většinou předškoláci), ale čekají na lehátku, dokud pro ně paní učitelka nepřijde. Často si házejí plyšáky, šeptají a ruší ostatní, i když jim byla několikrát za svůj pobyt v MŠ kladena na srdce tolerance k druhým dětem. Ještě než děti usínaly,

se v mateřské škole četly knihy, které měly co dočinění s probíraným týdenním tématem, takže se děti dozvídají nové informace i z knížek. Po spaní se vyskočilo z postýlky a šlo se na toaletu, kde učitelka dohlédla nad hygienou dítěte. Podstatná věc, která mě zaujala, byla pomoc v oblékání a stlaní postelí ze strany starších dětí vůči mladším. Po spaní vždy děti čekal buď komunitní kruh, nebo cvičení, či pohybová hra a nakonec svačina. Odpoledne vždy probíhaly volnější činnosti, které si děti většinou volily samy.

18 Vztahy v MŠ

18.1 Vztahy dětí k učitelům

Hlavní zpozorované rozdíly ve vztahu dětí a učitelů, jsou, že dívky mají k učitelce spíše vztah jako k matce, učitelka jim je bližší než chlapcům. Bylo to patrné díky větší upřímnosti ze strany dívek, občasné drzosti k paní učitelce a také k častějšímu fyzickému kontaktu vyvolanému ze strany dívky, kdy například přišla paní učitelku obejmout. Dívky také celkově více říkají paní učitelce „Já Vás mám ráda“, „Jste nejlepší“. Často si i dívky na paní učitelku více dovolí, nebojí se s ní mluvit o všem, i o problémech doma, dívky v tomto směru byly více otevřené. Chlapci měli k paní učitelce větší odstup, brali ji jako větší autoritu, nejsou tolik přítulní jako dívky, ani otevření. Přijímají ji jako součást dne a jako někoho, s kým se musí vídat, není u nich projevená tolik citová vazba. Možná už proto, že přijali rodovou roli chlapce, muže. Samozřejmě každý ze vztahů byl velmi individuální a závisel také na podmínkách okolí, současného stavu dětí a hlavně na paní učitelce, se kterou děti pracovaly. V mateřské škole byla každý den jiná nálada, děti často přejímaly náladu od ostatních dětí. Několikrát se mi stalo, že jsem byla svědkem toho, že se paní učitelka na děti zlobila a jedna holčička začala plakat a hned začaly plakat další dvě nebo tři. Většinou to byly dívky ve věku 4 až 5 let.

18.2 Vztahy s vrstevníky

Při dlouhodobějším pozorování dětí jsem zjistila, že děti často udržují povrchní vztahy. Časté hádky, strkání a ubližování, u kterého jsem byla přítomna a zároveň i škození jeden druhému v podobě žalování a nadávání. Cokoliv kdokoliv udělal, hned se šlo žalovat, a to i v případě, když se už dotyčný omluvil, jen aby mu ten druhý také uškodil. Problém žalování učitelky řešily domluvenou dohodou, že by si děti měly řešit své problémy samy, pokud nejde o nic vážného, ale děti stejně chodily žalovat, jen aby uškodily druhému. Co se týká konfliktů mezi dívkami, jejich spory byly často na slovní úrovni než fyzické. Nejvíce se hádaly kvůli tomu, že jedna druhá něco řekla, nebo také o hračky, většinou o panenky, kočárky a šátky. Byly ale také

situace fyzických napadení. U chlapců docházelo ke konfliktům celkově méně, ale samozřejmě to bylo velmi individuální, a také zejména kvůli hračkám. Nejvíce však docházelo k fyzickým konfliktům a někdy k velmi agresivním. Chlapci a dívky mezi sebou měli nejméně konfliktů, většinou si hráli chlapci s chlapci a dívky s dívkami, a to v případě hry „na něco“, v případě skládání, stolních her apod. bylo dětem jedno, s kým hraje.

19 Poznámky k dětem

- Byly doby, kdy byla hodná a já jsem ji rozkazovala, a teď rozkazuje ona mně. (holčička, 4 roky - u oběda)
- Teď jsem si vzala molitany, tak já si budu rozhodovat. (holčička, 4 roky - v herně na děti)
- Paní učitelko, máte hezké tričko a náušnice. (holčička, 5 let - při řízené činnosti)
- Paní učitelko, já miluju vašeho kluka, on vypadá jako můj Zbynd'a. (holčička, 5 let - ráno při pracovních činnostech)
- Neboj, paní učitelka ti nic neudělá. (holčička, 5 let - při řízené činnosti na tříletého chlapce)

20 Komplexní výsledky výzkumu

Podstatou výzkumu této bakalářské práce bylo odhalit a prozkoumat prostředí, ve kterém se dítě sekundárně socializuje. Jako prostředí sekundární socializace dítěte v předškolním věku byla vybrána MŠ Kvasiny, tedy mateřská škola vesnického charakteru, ve které se nachází dvě oddělení dětí, tři paní učitelky a kde je velmi vysoká možnost individuální práce s dětmi.

Hlavní výzkumné otázky se týkaly zejména prosociálních činností při řízené i neřízené činnosti v MŠ, dále pak toho, jaký má vliv socializace na dítě v MŠ a doma, tedy rozdíl v socializaci mezi těmito dvěma institucemi. Třetí podstatnou výzkumnou otázkou bylo, jaký vliv má vývojová psychologie a celkový vývoj dítěte na začlenění dítěte do společnosti. Poslední výzkumnou otázkou bylo, jak gender ovlivňuje socializaci dítěte. Tyto čtyři hlavní otázky byly zkoumané zejména s pomocí rozhovorů s učitelkami mateřských škol a podložené pozorováním dětí hlavně při řízených vzdělávacích činnostech.

V této části bakalářské práce bych chtěla sloučit rozhovory a pozorování a vyvodit tak celkové výsledky mého zkoumání.

Nyní bych chtěla rozebrat každou výzkumnou otázku zvlášť z hlediska pozorování i rozhovorů.

20.1 Vzdělávací metody a činnosti dětí v MŠ

Mezi hlavní vzdělávací metody učitelky mateřské školy řadí především vzdělávání praktickými činnostmi, které si děti mohou vyzkoušet, mohou je vidět a procítit. Mluví zejména o nápodobě, ukázce, dramatizaci a vysvětlování. Při pozorování dílčích vzdělávacích činností jsem zpozorovala, že velmi často učitelky používají ukázkou obrázků. A také velmi často metodu otázky a odpovědi, což znamená, že nechávají děti přijít na spoustu věcí samotné, jen za pomoci jejich dotazu. Důležitou pedagogickou metodou pro učitele byla motivace dětí k činnosti. Probíhala často

pochvalou, vybízením, oblíbenou hračkou či vyprávěním. Učitelé také poukazují na to, že podstatou socializace v mateřské škole není jen řízená činnost, ale celý denní režim, který se v mateřské škole odehrává. Velmi velký význam připisují přijímání autority učitele, sebeobsluze dětí, různým rozvojovým činnostem, jako je například volná hra, kresba, hra na hudební nástroj, zpěv atp. Dále je také významný pobyt venku, při kterém děti poznávají přírodu a sociální prostředí, velkou váhu respondentky dávají také hromadnému odpočinku, kde děti musí být trpělivé a tolerantní vůči ostatním atp. Důležitým prvkem socializace v MŠ je především zájem dětí o činnosti, tuto skutečnost jsem pozorovala velmi intenzivně. Pro děti je velmi důležitá motivace k činnosti, zejména u malých dětí, když zprvopočátku prožívají velký zájem o činnost, klesá jejich pozornost dříve než u starších dětí. Proto také učitelky často při řízené činnosti měnily činnosti ve snaze toho, aby si z daného dne děti odnesly co nejvíce. Největší zájem měly děti vždy, když si mohly něco samy praktického vyzkoušet, byla to například hra na nástroj, malba, nebo opičí dráha.

Zajímavé bylo, že jsem mohla nahlédnout do práce učitele s 10 a poté také třeba s 15 a více dětmi, v tomto bodě jsem viděla značný rozdíl a prostor pro komunikaci. V menším počtu bylo většinou dětem předáno více informací, ve třídě byl větší klid a děti se mezi sebou tolik nerušily, ale na druhou stranu byl nízký počet dětí důležitým faktorem při různých hrách.

20.2 Socializace dítěte v primární a sekundární sféře

Podstatou v rozdílnosti socializace v rodině, či v mateřské škole je, že rodina má na dítě od počátku jeho narození větší vliv. Tato otázka byla řešena pouze díky rozhovorům s učitelkami mateřské školy a bohužel nemohla být zaznamenána pozorováním dětí v rodinném prostředí. V rozhovorech učitelé poukazují na značnou nevyrovnanost mezi výchovou a vzděláváním v MŠ a v domácím prostředí. Učitelky působily dosti nespokojeně s fungováním rodičů některých dětí. Problémem socializace podle nich je, že rodina a instituce nejdou „ruku v ruce“. Pedagožky byly v tomto bodu skeptické, mluvily i o tom, že je mateřská škola něco jako nápravné zařízení, ale bohužel se děti z někdy špatných vlivů rodiny nemohou nijak vymanit.

Podstatný problém spojený se socializací vidí pedagožky také v povinné školní docházce. Sice vidí pozitivum v tom, že se děti budou alespoň v posledním roce mateřské školy vzdělávat, ale zároveň jim vadí, že předškolní docházka není úplně domyšlená v tom smyslu, že pokud si rodiče budou děti vzdělávat doma sami, bude jim to umožněno. Je tedy potřeba dbát na to, aby ta povinnost byla nějakým způsobem vymezena a dodržována.

20.3 Vývoj dítěte a jeho vliv na začlenění do společnosti

V této otázce jsem zkoumala, jaký vliv má vývoj dítěte na začlenění do sociálního světa. Pomocí rozhovorů a názorů učitelek má na socializaci dítěte z hlediska vývoje vliv zejména věk, prostředí, ve kterém se nachází, fyzická zdatnost dítěte a samozřejmě také psychika. Socializace dle věku je podle učitelů často omezená schopnostmi v daném věku, například učitelé uvádějí problematiku řeči, chůze, atp. Vliv rodiny spočívá v tom, jak moc rodina začleňuje a vystavuje děti společenským vlivům, i díky např. návštěvě restaurace se dítě učí jak se chovat ve společnosti. Pedagožky tedy apelují na rodinu, která by dítě měla i v tomto směru rozvíjet k poznávání lidí, věcí atp. Fyzická omezenost či fyzická nezdatnost je velmi problematická oblast v začleňování do společnosti, dítě například nestíhá, nemůže běžet, není tak pružné jako ostatní děti, může docházet i k posměchu a psychickým problémům dítěte. Duševní stránka je také velmi důležitá, zdravá psychika se dle učitelů mateřské školy utváří především v rodině. Při pozorování jsem posuzovala zejména rozdíly mezi mladšími a staršími dětmi, pokud bych to měla rozdělit na kategorie, mladší děti jsem brala od 2 do 4 let, starší však od 4 do 6 let. Mladší děti při řízených činnostech byly omezenější znalostmi, některé rozvojem řeči, ale také kratší pozorností, u starších dětí přetrvávala vysoká pozornost věnovaná samostatnosti dítěte. Na mladších dětech byla vidět nižší průbojnost než na starších. Starší děti se tedy socializují rychleji, pokud nejsou ničím ani nikým omezované nebo brzděné. Ne vždy se ale starší dítě socializuje lépe než mladší, měla jsem příležitost vidět rozdíl mezi dvouletou dívkou a čtyřletým chlapcem, který byl pomalý, nepružný a nezapojoval se mezi děti, na rozdíl od dvouleté dívky, která

neuměla pořádně mluvit. S tím už ale souvisí právě čtyři atributy, které učitelky zmiňovaly.

20.4 Genderové podmínky při vzdělávání a socializaci dítěte.

Další důležitou složkou v oblasti socializace bylo pojetí rozdílnosti socializace pohlavím. V rozhovorech jsem s učitelkami mluvila o běžně viditelných věcech jako například to, že dívky přilnou k matce a chlapci k otci, tudíž i dívky více přijímají paní učitelku, ostatně i to se mi potvrdilo v pozorování dětí při činnostech, že dívky mají k paní učitelce bližší vztah než chlapci. Rozdíl mezi chlapci a dívkami byl znatelně viděn při řízených činnostech i mimo ně, chlapci jsou průbojnější než dívky, při různých sporech bylo také vidět, že chlapci řeší spor většinou silou a dívky většinou slovně.

Zajímavé však bylo, že se učitelky lišily názorem v rychlosti socializace dítěte, jedna tvrdila, že se rychleji socializují chlapci, často se ale shodují v tom, že základem socializace je právě rodina, takže ani nezáleží tolik na pohlaví, spíše na výchově a působení rodiny. Co se týká kolektivu v mateřské škole, byl sice soudržný kolektiv, ale často se hádající. Nejvíce problémů mají mezi sebou děvčata, jsou citlivější, často si berou věci příliš osobně, chlapci řeší problém silou. Nicméně se pedagožky shodly na tom, že pro dítě je velmi důležité mít přítele, pokud má dítě přítele, prochází se mu socializačním procesem lépe a rychleji. Při řízených činnostech, byly pro dívky atraktivní zejména činnosti, jako je zpěv, výtvarné činnosti nebo vytváření. Pro chlapce spíše soutěže, opičí dráha nebo práce se stavebnicí.

Závěr

Bakalářská práce *Dětství a dětská socializace dítěte v MŠ* pojednává o začleňování dítěte do společnosti pomocí instituce mateřské školy. Bakalářská práce se dělí na část teoretickou a část praktickou. Podstatou teoretické části bylo zachytit okolnosti socializace v mateřské škole, jako je například současná mateřská škola, historie mateřské školy, vývojová psychologie dítěte, ale také genderové podmíněnosti v socializaci dítěte. Tato bakalářská práce má pedagogicko-sociologický charakter už například tím, že jsem použila mnoho zdrojů od známých pedagogů i sociologů. Nicméně teoretická část slouží jako podpora praktické neboli výzkumné části, která zkoumala prostředí a možnosti socializace dítěte v mateřské škole s pomocí rozhovorů a pozorování v jedné instituci. V mnoha případech pro mne výsledky nebyly nijak překvapující, protože sama pracuji v mateřské škole na pozici učitelé, ale někdy jsem se až podivila nad různými názory učitelů. Hlavním cílem bakalářské práce bylo zjistit, jaké podmínky pro socializaci se nachází na půdě mateřské školy. Zjistila jsem, že lepší soustředěnost dětí se zajišťuje v menší kolektivitu a že práce s dětmi je velmi individuální. Dále pak také, že děti rády pracují tehdy, pokud mají daný jasný cíl a cílenou motivaci od učitelů. Hlavními metodami v mateřské škole jsou praktické věci, které si děti mohou samy vyzkoušet, ohmatat, vidět nebo cítit. Rozdílnost mezi dětmi není dána jen jejich vývojem, ale také výchovou v rodině. A především jsem také zjistila, že je velmi důležité, aby fungoval vztah mezi mateřskou školou a rodinou, protože to je pro dítě a jeho začlenění nejefektivnější. Domluvit se, sjednotit výchovu, to by byl ideál pro všechny děti. V životě nejde o to, abychom jednali všichni stejně, ale jen jde o to, aby se dodržovala pravidla, na kterých se rodina a mateřská škola domluví, i když to zní zcela nereálně, myslím, že to by bylo řešením. Měli bychom všeobecně ve vzdělávání dětí usilovat o větší otevřenost rodiny a také o vřelé přijetí čehokoliv ze strany institucionální výchovy.

Zdroje

Berger, P. L., T. Luckmann. 1999. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Bernard, J. et al. 2008. *Soudobá sociologie II: Teorie sociálního jednání a sociální struktury*. Praha: Karolinum.

Bláha, A. I. 1948. *Sociologie dětství*. Brno: Komenium.

Butler, J. 2016. *Závažná těla: O materialitě a diskursivních mezích "pohlaví"*. Praha: Karolinum.

Disman, M. 2014. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.

Gebhartová, V., E. Opravilová. 2003. *Rok v mateřské škole: Kurikulum předškolní výchovy*. Praha: Portál.

Havlík, R., J. Kořa. 2002. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál.

Helus, Z. 2004. *Dítě v osobnostním pojetí: Cíle a metody osobnostní výchovy ve škole*. Praha: Portál.

Janošová, P. 2008. *Divčí a chlapecká identita: Vývoj a úskalí*. Praha: Grada.

Jarkovská, L., K. Lišková. 2008. *Genderové aspekty českého školství*. [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR [cit. 12. 2. 2017]. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/02c86f73cf4e2848979710541c3a7261a8b6847d_513_2008-4JarkovskaLiskova.pdf>.

Jedlička, R. et al. 2015. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: Prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada.

- Komenský, J. Á. 1948. *Didaktika velká*. Brno: Komenium.
- Komenský, J. A. 2007. *Informatorium školy mateřské*. Praha: Academia.
- Kořátková, S. 2014. *Dítě a mateřská škola: Co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. Praha: Grada.
- Kraus, B. 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál.
- Locke, J. 1984. *O výchově*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Mead, G. H. 2017. *Mysl, já a společnost*. Praha: Portál.
- Mertin, V., I. Gillernová. 2010. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál.
- Metodický portál RVP. 2016. *Platnost Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání [cit. 20. 2. 2017]. Dostupné z: <<http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=12124>>.
- MŠMT. 2016. *Sbírka zákonů-předpis č. 178/2016 Sb.*[online]. Ostrava: Sagit [cit. 23. 3. 2017]. Dostupné z: <<http://www.sagit.cz/info/sb16178>>.
- MŠMT. 2017. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (úplné znění k 1. září 2017)*. [online]. Praha: MŠMT [cit. 20. 2. 2017]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/file/39793/>>.
- Oakleyová, A. 2000. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál.
- Opravilová, E. 2016. *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada.
- Průcha, J. 2011. *Dětská řeč a komunikace*. Praha: Grada.

Reichel, J. 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada.

Svobodová, E. et al. 2010. *Vzdělávání v mateřské škole: Školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál.

Tomášek, F. 1992. *Pedagogika*. Brno: Nibowaka.

Vágnerová, M. 1999. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum.

Walterová, E. 1994. *Kurikulum: proměny a trendy v mezinárodní perspektivě*. Brno: Masarykova univerzita.

Přílohy

Příloha č. 1: otázky k rozhovoru

1. okruh: osobní informace: Pohlaví, věk, studovaný obor, pozice v MŠ, praxe v MŠ.

2. okruh: otázky

Jaké metody prosociálních činností jsou v dnešní mateřské škole uplatňovány?

1. Jaké metody prosociálních činností používáte ve vzdělávacím procesu MŠ?
2. Jaké prosociální nebo socializační činnosti se objevují v denním režimu v MŠ? (od rána- do odpoledne)
3. Vidíte výsledky prosociálních činností v MŠ? Jaké se vám nejvíce za léta praxe osvědčily? Co se děti ve skutečnosti vždycky naučí a osvojí?
4. Dovedete říct příklad, kdy došlo k úspěchu v socializačním procesu?
5. Jaká vidíte úskalí socializačním procesem dnešní doby?
6. Co je podle Vás za posledních pár let přínosem pro výchovu a vzdělání v MŠ?
7. Hodnotíte svou práci při prosociálních činnostech spíše pozitivně nebo negativně?

Jak působí socializace na dítě v MŠ a doma?

1. Jaký máte názor na povinnou školní docházku pro děti v předškolním věku?
2. Co podle Vás dítě nejvíce ovlivňuje? Prostředí, okolí, individuální zvláštnosti, dědičnost?
3. Máte pocit, že se dítě chová jinak doma a jinak v MŠ?
4. Jak se chovají děti, když přijdou po prázdninách do MŠ, stejně? Jinak?
5. Napomůže mateřská škola socializaci dítěte do budoucnosti?
6. Vidíte rozpor v socializaci v rodině a v MŠ? V čem?

Jakým způsobem je propojena vývojová psychologie s vývojem socializace v MŠ?

1. Je podle Vás ovlivněna socializace vývojem dítěte? Jak?
2. Charakterizujte socializaci dítěte tříletého a šestiletého.
3. Předčilo někdy mladší dítě v socializaci starší?
4. Co podle Vás obsahuje socializaci?

Co je pro socializaci dětí univerzální a co je genderově specifické?

1. Dokázala byste zevrubně popsat rozdíl socializace chlapce a socializace dívky?
2. Vidíte rozdíl v přijímání sociálních pravidel mezi chlapci a dívkami?
3. Jak děti v MŠ reagují v kolektivu?
4. Má přátelství vliv na socializaci dítěte?

Příloha č. 2: Soustava kódů

Soustava Kódů	
1.	Osobní profil respondenta
2.	Socializace
3.	Socializační činnost v MŠ
3.1.	Úspěchy
4.	Metody vzdělávání
5.	Přínos pro vzdělávání
6.	Vliv na dítě
6.1.	Rodinné prostředí

7.	Nespokojenost učitelů
8.	Problémy socializace
9.	Povinná školní docházka
10.	Genderové podmíněnosti
10.1.	Kolektiv
11.	Vývoj socializace dle vývoje dítěte

Příloha č. 3: Rozhovor č. 1

Bakalářská práce: Socializace v mateřských školách. První rozhovor. Datum 14. 2. 2017. Mohu se ptát na první otázku? 00:00:14-4

Můžeš 00:00:14-4

Tak nejprve bych se chtěla zeptat, jestli bys mi řekla svůj osobní profil, kolik ti je let, jakou máš praxi v mateřské škole, na jaké jsi pozici a studovaný obor. Začneme třeba tím věkem 00:00:28-9

Věk 37 let, praxe v MŠ 8 let, teď jsem na pozici asistentky na poloviční úvazek a druhý je učitelka v mateřské škole a studovaný obor mám speciální pedagogiku obor tyflopédie. 00:00:50-4

Mohu se začít ptát na otázky, které se týkají socializace? 00:00:53-8

Ano 00:00:54-9

Dobře děkuji. 00:00:56-4

Jaké metody prosociálních činností používáš ve vzdělávacím procesu mateřské

školy? 00:01:04-9

Nejvíce používám metodu vyprávění, vysvětlování, hodně se mi osvědčila metoda druhé šance. 00:01:15-9

Můžeš mi to nějak popsat? 00:01:15-9

Metoda druhé šance, když se dětem něco vůči kolektivu nebo i nám nepovede mají možnost si to samy opravit, po vysvětlení nebo když si nevědí rady po rozhovoru, jak by měly pokračovat dál, co by mělo nastat a samy si rozmyslí, jestli to budou absolvovat. 00:01:38-6

Děkuji, máš ještě nějaké metody, které uplatňuješ? 00:01:42-0

Ještě metoda dramatizace, kterou vlastně používám proto, abych dětem ukázala vhodné i nevhodné postupy. Není to jenom o pozitivním, ale i negativním přístupu. 00:01:56-3

To je zajímavé, děkuji. Další otázkou jaké činnosti socializační se objevují v denním režimu mateřské školy? Jestli bys mi dokázala nějaké vyjmenovat? 00:02:07-4

Socializační činnosti se prolínají dnem, už to začíná jenom samotným pozdravem s paní učitelkou kdy tím, že dítě vlastně pozdraví, podá ruku, tak přijímá autoritu toho učitele a zároveň se zdraví i s ostatními dětmi. A ty ho včlení do toho kolektivu tím, že se pozdraví. Potom při hygieně, při stolování, při všem si vlastně dítě buduje svoji pozici v tom daném kolektivu a při řízených činnostech, kdy učitelka může různými metodami vlastně dítě povzbuzovat nebo naopak dávat do pozadí to dítě, tak aby se správně včlenilo. Aby dokázalo používat své klady v té společnosti. 00:03:19-8

Ještě se zeptám, jestli máš nějaké výsledky prosociálních činností, jestli se ti něco za ta léta praxe osvědčilo nebo nějaký příklad prosociálních činností, o kterých víš, že si děti osvojily. 00:03:39-3

No zvládly... Třeba já jsem zas ze své praxe určitě měla děti z různých sociálních vrstev, takže tam šlo třeba jen o to, vyrovnání se se spolužáky, kteří měli lepší pozici.

Třeba to se mně osvědčilo. To jsem byla ráda, že jsem tohle dokázala. A co se vždycky naučí a osvojí si? No určitě začneme jenom u toho pozdravu. Plno dětí, když nastoupí do školky, neumí pozdravit nebo neumí přijmout autoritu toho učitele, takže to se naučí ve školce vždycky 00:04:27-2

A co třeba hygienické návyky? 00:04:28-6

Hygienické návyky jsou určitě již dané u dítěte rodinou a většinou to dítě by mělo zvládnout, ale jsou děti, které to nezvládnou, jenom třeba mytí rukou po toaletě, což si myslím, že je velký problém. 00:04:51-9

To určitě je. Ještě bych se ráda zeptala na to, jaké vidíš úskalí v socializačním procesu dnešní doby? Co si myslíš, že brání socializačnímu vývoji jak v rodině, tak v mateřské škole? 00:05:12-3

Co brání socializačnímu procesu? No už jenom ten start toho dítěte. To kde v jaké rodině se dítě jakoby narodí, jak ta rodina přistupuje k tomu, k té socializaci i k tomu vstupu do té mateřské školy, to si myslím. Že pokud tomu dítěti pomůžou, tak dítě má velkou šanci se včlenit už jenom tím, že navštěvují mateřská centra, pokud to dítě nenavštěvuje mateřské centrum, je to také znát, protože se vlastně dostane do velkého kolektivu poprvé, je samo, bez matky, "vhozeno do vody" a musí se naučit plavat a úskalí je v dnešní době to, že děti jdou do těch školek v dnešní době čím dál dřív. 00:06:01-5

Co si myslíš, že je přínosem pro výchovu a vzdělávání v mateřských školách za posledních pár let, co se tak podle tebe ujalo? 00:06:11-4

Přínosem pro výchovu a vzdělávání v mateřských školách je určitě využití techniky, ať už počítačový nebo různých manuálních činností, pomocí didaktických pomůcek, v tom, že se děti setkají se zmenšeninami reálných věcí a dokáží si s tím poradit to si myslím, že je velký přínos pro vzdělávání a výchovu. 00:06:39-6

Tak ještě se vrátím k těm prosociálním činnostem, když vlastně pracuješ jako

učitelka, vedeš děti k socializaci, hodnotíš ty své socializační činnosti pozitivně, či negativně? Tu tvou výchovu dětí? 00:06:57-8

No já osobně si myslím, že ji hodnotím kladně. 00:07:04-2

Takže vidíš výsledky? 00:07:03-3

Vidím výsledky, vidím a myslím si, že dětem to pomáhá, protože ta socializace se prolíná celým životem, a když mi dobře nastartujeme, bude tam celý život. 00:07:18-6

Tak teď bych se ráda zeptala na další okruh otázek, které se týkají socializace dítěte v mateřské škole a doma. První otázkou je, jaký máš názor na povinnou školní docházku, která se chystá od září? 00:07:33-3

Ano od září tohoto roku. 00:07:37-2

A je to pro děti školního věku. Co si o to myslíš? 00:07:37-2

Myslím si o to, že je to velmi dobrá věc. Pokud k tomu budou všichni přistupovat tak, jak mají si myslím, že pro ty děti to bude jedno veliký plus, protože ať už je rozdíl ve škole a ve školce už jenom v tom, že paní učitelka ve školce je s dětmi po celou dobu jejich docházky, kdežto ve škole už ty děti si musí samy poradit během přestávek, během oběda, během převlíkání, učitelka není stále k dispozici, dítě může mít různé problémy s kolektivem, ať je to od šikany ať je to od nezačlenění nebo problém i s tím, že bude více zlobit aby na sebe upozornilo, v té mateřské škole si myslím, že dítě je vedené aby už v tom předškolním věku v těch jeho šesti letech se naučilo nějaké činnosti začít a ukončit aby se naučilo i to, že spolužáci jsou dobří, někteří i zlí a naučilo se hlavně ty situace řešit. Ne tím, že bude chodit za paní učitelkou a žalovat, ale naučí se v tom kolektivu, který některé děti až do pěti let nepoznají, naučí se to prostě zvládnout, aniž by musel zároveň myslet na to, že se má něco naučit a věnovat se výuce. Ten rok si myslím, že je dobrý v tom, že je to dobře připraví na školu. Největší nadějí v lepší socializaci dětí vkládám do povinné předškolní docházky. 00:09:14-4

Co si myslíš, že dítě nejvíce ovlivňuje. Vlastně v té socializaci.? 00:09:16-7

No určitě ho nejvíce ovlivňuje prostředí, ze kterého dítě pochází, protože tři roky svého života, což je celý život, který prožije než nastoupí do mateřské školy je pro něj nejvíce, poté nastoupí do školky, nastoupí do nového prostředí a zde nastupuje vliv dědičnosti, samozřejmě děti se naučí, co od rodičů vidí ale plno problémů je dědičných, ať už to je průraznost toho dítěte v kolektivu nebo bojácnost toho dítěte nebo naopak snaha se v tom kolektivu prosadit až moc. 00:10:11-9

Takže myslíš především prostředí a dědičnost. 00:10:14-8

Samozřejmě individuální zvláštnosti, které by to dítě mohlo mít, zahrnuju do genetiky. 00:10:27-6

Máš tedy pocit, že se dítě chová jinak doma a jinak v mateřské škole? Měla jsi s tím někdy nějaký takový problém, třeba i s rodiči, že jste to řešili? 00:10:35-8

Samozřejmě za celou moji praxi se určitě vyskytly problémy, je to většinou tak, že to dítě ve školce, nebo ve škole mateřské přijme autoritu a je zvladatelné ve většině případů a doma samozřejmě se snaží vyřadit takzvaně. Takže více zlobí, ale za svoji praxi jsem měla naopak i děti, které naopak doma byly hodné, člověk o nich nevěděl a při přístupu do mateřské školy do kolektivu, který předtím nezažily, nezvládly to a začaly více zlobit nebo začaly své spolužáky napadat mlátit, kousat. A všelijak se snaží děti od sebe odehnat, což je špatně jelikož dítě se musí začlenit. A pak samozřejmě přiházejí problémy s rodiči, kteří vidí své dítě jinak, v jiných očích a my jako pedagogové vidíme dítě zase jenom v kolektivu. Tam musí nastat kompromis a ty rodiče se musí domluvit s učiteli, jak s tím dítětem dál pokračovat. 00:11:45-7

Děkuji, ještě se zeptám, jestli vidíš rozdíl v tom, když děti přijdou po prázdninách, jak se chovají? 00:11:59-2

Samozřejmě po prázdninách děti, veliký rozdíl. Za prvé za ty dva měsíce většinou děti udělají nějaký pokrok, takže tam vidíme, že jsou starší, víc toho umí a víc umí

zlobit, a co se týká té socializace, tak třeba u slabších, u dětí, které nemají kolektiv doma, že jsou jedináčci nebo nenavštíví během prázdnin nějaký kolektiv tak ty mají většinou v září problém projít tím adaptačním procesem. Takže jako, určitě se chovají jinak a nejen o hlavních prázdninách, ale i po vánočních prázdninách. 00:12:40-5

Tak další okruh otázek je spojen s vývojovou psychologií dítěte, jaká je vlastně souvislost mezi vývojovou psychologií a socializací. Nejprve se tě zeptám podle sebe, co si myslíš, že je socializace. 00:13:01-5

Socializace podle mě je soubor všech činností, které slouží k tomu, aby to dítě se správně včlenilo do kolektivu, do celé společnosti a zároveň nebylo nějak utlačováno. 00:13:23-0

Teď se zeptám, jak si myslíš, že je socializace spojena s vývojovou psychologií dítěte? 00:13:27-5

No myslím si, že každé dítě v určitém věku potřebuje jiný stupeň té socializace a dítě, které se vyvíjí nějakým tempem je už schopno samo o sobě nám dát najevo, zda ten kolektiv chce nebo nechce, protože když dítě bude opravdu nějaké zpomalenější a bude v určitém věku, kdy ten kolektiv by mohl přijít, ale dítě samo vývojem k tomu není, nestýká se s kolektivem nebo může být zdravotně na tom jinak, tak samozřejmě ty požadavky na tu socializaci se budou tomu upravovat. 00:14:18-1

Dovedla bys mi popsat socializaci dítěte tříletého a šestiletého? Jaký v tom vidíš rozdíl? 00:14:23-7

Určitě u toho tříletého, jsme se už o tom bavily, že to je jeho první setkání s kolektivem, takže socializace toho dítěte tříletého je zejména o tom aby se cítilo dobře v tom kolektivu, je tam to odloučení od rodiny a od matky a to dítě to musí samo o sobě zvládnout, to je myslím si hlavní znak socializace toho tříletého dítěte. Takové to osvobození od té matky. A šestileté dítě to už prostě, to už je s tím kolektivem na stejno, pokud přišlo samozřejmě do školky ve třech letech. Takže už by mělo zvládat určité problémy, zvládat je samo a i v kolektivu si už uvědomovat

rozdíly mezi správným a špatným chováním což si myslím, že tříleté dítě ještě nemůže poznat, kdy je to špatně a kdy je to dobře. Kdy to správně vyřešilo, kdy to špatně vyřešilo. Ovšem šestileté dítě, tím, že nastoupí brzy do školy, musí znát tyhle ty rozdíly už jenom pro jeho ochranu zdraví. [00:15:28-7](#)

A ochranu ostatních dětí. [00:15:30-3](#)

Samozřejmě také ochranu ostatních dětí. [00:15:31-2](#)

Ještě bych se zeptala, jestli jsi někdy zažila příklad, že by mladší dítě předčilo v socializaci starší dítě. [00:15:41-4](#)

Ano, ano, to jsem zažila několikrát. A jsou to většinou děti, které jsou z velké rodiny, to znamená, že je třeba více sourozenců. Jejich tři a více, kdy to dítě vlastně tou socializací projde v rodině nějakou činností, částí a vydobude si svoje místo. Nebo když jsou dvojčata tak to jedno dítě je takové průbojnější než to druhé no a u těch dvojčat je to ještě trošku jinačí ovšem říkám, jakmile mají více dětí tak i to mladší dítě může překvapit tím, že zvládá věci, které by třeba nezvládlo čtyřleté dítě. Je to i tam tím, kolik má možnosti se setkávat s kolektivem i to jak ti rodiče k tomu přistupují, pokud ty rodiče budou "miminkovat" takzvaně, tak samozřejmě i když mu bude šest tak socializaci nezvládne. [00:16:38-4](#)

Dalším okruhem bude socializace a genderové podmíněnosti v tom socializačním procesu. Chtěla bych se zeptat, jestli bys dokázala popsat nějaké rozdíly socializace chlapce a dívky? Jaký v tom vidíš rozdíl, co ty holky, kluky víc baví, co dělají rádi a co jim jde? [00:17:07-3](#)

Určitě rozdíl mezi chlapcem a děvčetem, základní rozdíl je samozřejmě v tom, že děvče přejímá roli matky, takže více si hraje s panenkami, stará se o domácnost, snaží se včlenit do tohoto kolektivu do holčičího kolektivu. Chlapec sám o sobě, který bývá průbojnější, ne vždy je, ale bývá, se zase snaží spíše se prosadit mezi chlapci, jsou to hry s autem, ať už to jsou závody, ať už to je stavba aut a garáží snaží se sám o sobě vyčlenit z toho kolektivu být lepší. Prostě být výš než ty ostatní, kdyžto děvčátka určitě si myslím, že nějaké procento tam je, které chtějí vyvyšovat

nad ostatní, ale jsou určitě klidnější, ale lépe si hrají v kolektivu děvčata než chlapci a samozřejmě děvče, tím že přijde od matky do školky má větší tendenci se připnout na nějakou ženu, takže většinou na paní učitelku. A chlapci, mně sami o sobě si myslím, že se lépe socializují, rychleji. Odbrečí si to rychleji prostě. 00:18:33-4

Ještě se zeptám, vidíš rozdíl v přijímání sociálních pravidel mezi chlapci a dívkami? 00:18:40-7

Vidím, většinou lépe, ve většině případů lépe přijímají pravidla chlapci než děvčátka, děvčátka se snaží vždy o nějaký kompromis. Chlapci, pokud jsou dobře vedeni, tak přijmou pravidla rychleji, ale v dnešní době když si myslím, že každé dítě by se mělo rozvíjet svým tempem ať už v řízených činnostech ať už při hygieně, při všem tak ta socializace probíhá u každého jinak. A myslím si, že to půjde takhle dál do budoucnosti, že se tyto rozdíly smažou. 00:19:21-8

Ještě se zeptám na poslední otázku, jak vidíš dítě v kolektivu,? Jak na kolektiv reagují, jestli mají nějaké problémy nebo jestli si dokáží spolu hrát nebo jak se to řeší, když nastanou nějaké problémy? 00:19:35-3

My máme pravidla nastavená tak, že pokud je to konflikt, který je v možnostech toho dítěte vyřešit, tak zachováváme jenom roli diváka, pokud je to konflikt, který je vyšší, nějaký už problém, který děti nezvládají samy vyřešit nebo dlouho ho řeší nebo dochází k agresi, tak potom do toho konfliktu musíme vstoupit. A tady nastává čas těch pravidel, kdy musíme dítěti vysvětlit, že jsou pravidla, která nelze porušovat. Ať už je to pravidlo ochrany toho, osobního prostředí, kdy dítě nechce ve své blízkosti ostatní děti, musí začít akceptovat i děti z obou stran, jak to dítě, které akceptuje, že jeho osobního prostoru se někdo dostane, tak i to dítě musí akceptovat, že tam to nějaké pravidlo je. 00:20:41-9

Dochází ke konfliktu mezi dětmi často? 00:20:44-6

To se nedá říct, to je v každé třídě jinačí, já jsem za svůj celý život, ne celý život, ale

praxi jsem došla k názoru, že více konfliktu je mezi třídou, kde je více děvčat. Kdy děvčata jsou samozřejmě konfliktnější mluvením, takže jsou více slyšet. Chlapci jsou většinou přímější a vyřeší si to mezi sebou rychleji, o to agresivněji, což je bohužel také problém dnešní doby, že ta agrese se zvedá. 00:21:26-7

Tak a poslední otázkou jestli má přátelství vliv na socializaci dítěte? 00:21:29-8

Má velký vliv, ať už z té strany, že dítě nastoupí do školky s někým s kým už v tom přátelském vztahu je a nebo nastoupí do školky, kde ten kamarád už jakoby je, což je obrovské plus, protože on se má o koho opřít, jak emočně tak i dejme tomu fyzicky, že s ním někdo za tu ruku jde a to dítě to vnímá vlastně tak, že ta společnost je přátelská, že se nemusí ničeho bát, že tam už ten kamarád je a pomůže mu, kdežto když si to dítě vydobude nebo vytvoří přátelství v době když už do té školky chodí, ta samozřejmě furt to má ty kladné vlivy. Vždy je lepší, když jsou dva, ale občas se to může i zvrtnout, že se dítě, které bylo hodné, které bylo vstřícné, chytne s někým, kdo tak jakoby neodpovídá představám rodičů o tom, s kým by se dítě mělo přátelit. A pak nastává problém v socializaci, pokud ty rodiče tomu brání, nechtějí, aby to dítě si s určitým kamarádem hrálo, a už to dítě vnímá, že ta společnost se začíná dělit na dva tábory, hodné a zlé, což si myslím, že není účelem socializace. Ale socializací se to prolíná. 00:22:53-9

Děkuji za rozhovor. 00:22:55-7

Otázky mimo záznam:

Napomůže mateřská škola socializaci dítěte do budoucnosti?

Přikládám velký důraz na mateřskou školu, a pokud je dítě dobře socializované v MŠ, vnese si do života mnoho zkušeností. A tyto zkušenosti mu napomáhají už při vstupu do první třídy. Pokud v MŠ dojde k chybě v socializaci, velmi špatně se napравuje z důvodu zafixování špatného chování a velkou roli tam hrají vzory - učitelka MŠ a přístup rodiny.

Vidíte v něčem konflikt mezi socializací rodinou a socializací MŠ?

Pokud vidím problém v rodině, tak se snažíme více pomoci dítěti v socializaci, ale z praxe vím, že vždy dojde k nějakému problému. Potom záleží na vzájemné domluvě mezi učitelem a rodiči jak dále postupovat. Samozřejmě se musí dbát na včlenění, ale nesmí být ohroženy ostatní děti. Nemyslím si, ale že by děti ze slabších sociálních poměrů prostřednictvím MŠ zvládli socializaci bez problémů. Navazují tím na otázku ovlivnitelnosti dítěte. Na prvním místě je vždy primární skupina-rodina. MŠ napomáhá ke zkvalitnění návyků, které si dítě nese z rodiny a snaží se o resocializaci v problémových případech.

Závěr: Největší nadějí v lepší socializaci dětí, vkládám do povinné předškolní docházky.

Příloha č. 4: ukázka ze zápisu pozorování

Pozorování 1.	Dne: 21. 2. 2017, počet pozorovaných: 10
Popis činnosti	<p>Týdenní plán byl zaměřen na téma: „Slušné stolování“.</p> <p>V mateřské škole se ten den sešlo celkem deset dětí, jelikož bylo hodně dětí nemocných. Na počátku řízené činnosti si učitelka svolává děti do kroužku, některé děti neposlouchají hned, ale po několikátém upozornění učitelky se ke všem přidají. Aby učitelka děti stimulovala k činnosti, zadala jim pokyn k počítání dětí a to děti velmi bavilo. Jeden dostal spočítat dívky, druhý spočítat chlapce atp. Některým bylo dokonce líto, že na ně nevyšla řada. Po počítání učitelka dětem pověděla, co se bude dít, o čem si celý týden budou povídat a přinesla si i plyšovou kočičku Justýnku, která je ve třídě velmi oblíbená. Bylo to poznat jen z toho, že učitelka pověděla, že kočička děti obejde a pohladí, když si pěkně vyslechnou pohádku o stolování.</p> <p>Pro děti je velmi důležitá motivace, v tomto případě na děti působí hodná kočička Justýnka, a také pohádka, která dále vede děti</p>

	<p>k dalším činnostem.</p> <p>Pohádka byla o holčičce, která šla poprvé do restaurace, děti u ní ležely na zemi se zavřenýma očima a krásně všechny poslouchaly a vydržely bez rušení ležet. Za odměnu je paní učitelka obešla s Justýnkou a pohladila je. Potom se najednou stal zázrak a Justýnka se začala děti vyptávat na otázky typu: „jak se sedí u stolu? Mlaskáme při jídle? Srkáme polévku? Mluvíme při jídle?“ Děti na otázky Justýnky pohotově odpovídaly a předháněly se v odpovědích, ve školce, ale mají pravidlo, že pokud mluví jeden, tak nemluví druhý. Proto se i některé děti začaly hlásit a paní učitelka je vyvolávala. Poté, co se kočička optala na všechny otázky, co chtěla, řekla paní učitelka dětem, že by si to slušné stolování mohly samy vyzkoušet, a také, že jim paní kuchařka udělala překvapení. Děti si šly s nadšením umýt ruce a už vyčkávaly, co se bude dít. Paní kuchařka jim připravila misticčky s pomazánkou a nakrájela jim na půlku housky a děti si mohly svoji svačinu připravit samy, což pro ně byla veliká změna, každý den totiž mají svačinu připravenou již z kuchyně. Učitelka dbala na bezpečnost, ukazovala dětem, jak se maže houska a jak si nakrájet okurek. Poté jim ještě připomněla, jak se u stolu sedí a zahrály si na správnou restauraci.</p>
Zájem o činnosti	Pro děti zábavná činnost, velký zájem o nové zkušenosti.
Metody vzdělávání	Metoda: komunikační a vyprávěcí, otázka a odpověď, velká motivace dítěte pomocí oblíbené plyšové kočky Justýnky, dále pak metoda nápodoby, kdy učitelka ukazovala, jak se správně maže houska a krájí okurek.
Cíle činností	Osvojení si správných sedacích návyků dítěte, zamyšlení se nad

	<p>tím, jak je slušné sezení u stolu důležité, časté odpovědi dětí byly, že se nesmí povídat, protože by nám mohlo zaskočit nebo třeba protože to ruší ostatní okolo nás. Takže také vnímání okolního světa se stalo cílem. Dále se děti při této činnosti učily spolupráci a pomoci kamarádovi, například si ukazovaly, jak se krájí okurek a jak se maže houska samy navzájem.</p>
Hodnocení činností	<p>Učitelka sama zhodnotila činnost kladně už z důvodu, že při běžné svačině děti jídlo nedojídají, ale po této činnosti zmizely všechny housky, což znamená i to, že si váží vlastní práce. Bylo to pro ně něco nového, co je zaujalo. Hrály si na velké „pány a dámy“, povídaly si i o tom, co se děje po jídle, že se musí zasouvat židle a jít se znovu umýt, takže se do této činnosti prolnula i pravidla, která mají stanovená v mateřské škole.</p>
Zvládnutí činnosti	<p>Činnost zvládnuta všemi dětmi, malým dětem potřeba pomoci při samoobsluze u stolu, velké se učily nápodobou. Chlapci i dívky zvládaly činnost nastejno, některé děti tuto činnost znaly z domácího prostředí, zejména dívky.</p>
Poznámky	<p>Mimo řízenou činnost velmi hlučný kolektiv, nízké sebevědomí, jeden se snaží překřičet druhého. Velmi silné osobnosti, každý je něčím specifický. Učitelka se snaží namotivovat všechny děti.</p>

Příloha č. 5: Obrázky z pozorování

Téma týdne: Zvířátka ze statku.

Téma týdne: Velikonoce

Téma týdne: Požární ochrana.

Školské zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků Královéhradeckého kraje
Hradec Králové, Štefánikova 566, IČo: 62731882
Akreditace vzdělávací instituce v systému DVPP č.j.: MSMT-19096/2012-25

Školní rok: 2016/2017
Kód programu: 1-02-1-19

Číslo osvědčení: 102119/2016/11

OSVĚDČENÍ

O ABSOLVOVÁNÍ VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU

k prohlubování odborné kvalifikace dle zákona č. 563/2004 Sb. a § 1 vyhlášky č. 317/2005 Sb.

Pan/paní

Marcela Pluhařová

narozen(a) 3. prosince 1994

absolvoval/a vzdělávací program

Socializace dítěte v MŠ

Termín konání: 23. ledna 2017

Místo konání: Štefánikova 566, Hradec Králové

Časový rozsah: 5 hodin

Škola ať se pro učí učitelé
ovládající pracovní metodiku učitelů
Hradec Králové, Štefánikova 566

Mgr. Marcela Nováková, ředitelka

V Hradci Králové dne 23. 1. 2017